

Nr 72.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete; given Stockholms slott den 29 januari 1926.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Förslag

till

lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete.

Häriigenom förordnas som följer:

1 §.

Arbete för tillverkning av bageri- eller konditorivaror må icke bedrivas å sön- eller helgdag eller å tid mellan klockan 8 eftermiddagen och klockan 6 förmiddagen å söckendag. Vad sålunda stadgats äger dock icke tillämpning å tillverkning för hushållsbruk, vilken bedrivs utan biträde av annan än medlem av hushållet.

Om arbete, varom här är sagt, i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse eller eljest bedrivs utan samband med bageri- eller konditorirörelse, skall det icke vara underkastat denna lag i vidare mån, än det avser tillverkning av bröd, bakelser eller annat därmed jämförligt bakverk.

2 §.

Utan hinder av vad i 1 § är stadgat må

a) i bageri- eller konditorirörelse arbete för tillverkning av varor, vid vilkas framställning jäst icke användes, utföras å sön- eller helgdag under högst tre timmar mellan klockan 6 förmiddagen och klockan 6 eftermiddagen;

b) i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse sådant arbete för tillverkning av bröd, bakelser eller annat därmed jämförligt bakverk, vilket bedrivs utan samband med bageri- eller konditorirörelse, utföras å sön- eller helgdag under tid, som under a) sägs;

c) s. k. anrörning utföras å sön- eller helgdag under högst två timmar mellan klockan 8 förmiddagen och klockan 8 eftermiddagen;

d) uppeldning eller deggörning utföras å söckendag mellan klockan 4 och klockan 6 förmiddagen;

e) uppeldning utföras av annan än bageri- eller konditoriarbetare å tid, då eljest arbete enligt denna lag ej må bedrivas;

f) under natten till söckendag, som närmast föregår två eller flera på varandra följande sön- eller helgdagar, uppeldning eller deggörning utföras jämväl mellan klockan 2 och klockan 4 förmiddagen och annat arbete mellan klockan 3 och klockan 6 förmiddagen.

3 §.

Arbete för tillverkning av spis- eller knäckebröd må, där arbetet är indelat i skift, å söckendag fortgå jämväl mellan klockan 8 och klockan 10 eftermiddagen ävensom, i den mån så kräves för det tillverkade brödets torkning, mellan klockan 10 eftermiddagen och klockan 12 midnatt.

4 §.

Därest särskilt förhållande påkallar avvikelse från det i 1 § stadgade förbud, utöver vad enligt 2 och 3 §§ är medgivet, äge vederbörande yrkesinspektör att meddela tillstånd därtill. Sådant tillstånd, vilket skall sökas för varje särskilt tillfälle, må ej avse mer än två dygn i sänder eller för samma arbetsställe meddelas mer än tio gånger under ett och samma kalenderår. Är ytterligare eftergift av särskilt förhållande tillfälligtvis påkallad, må sådan eftergift meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Erfordras för ändamålsenlig drift av tillverkning, som i 3 § avses, ytterligare nattarbete, äge yrkesinspektionens chefsmyndighet att lämna medgivande därtill; och skola därvid meddelas de föreskrifter om nattarbetets anordnande, som kunna finnas erforderliga.

Är på grund av olyckshändelse eller annan oförutsedd omständighet avvikelse, varom i första stycket sägs, oundgängligen nödvändig, och är ej tid att inhämta tillstånd därtill, må avvikelserna vidtagas utan tillstånd, dock ej för mer än ett dygn i sänder. Om sådan åtgärd och anledningen därtill åligger det företagens innehavare att ofördröjligen göra anmälan till vederbörande yrkesinspektör.

5 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av yrkesinspektionens befattningshavare; och skall därvid i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912.

Å arbetsställe, där sådant arbete, som avses i 15 § lagen om arbetarskydd, bedrivs på stadigvarande sätt, skall förevarande lag finnas anslagen på lämplig plats.

6 §.

Bedriver innehavare av företag, som i denna lag avses, arbete i strid mot stadgande i lagen eller med stöd av sådant stadgande utfärdad föreskrift, straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor. Har på sådant sätt till arbete med faders eller målsmans vetskap och vilja använts person under aderton år, vare fadern eller målsmannen förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

Den, som under tid, då han är ställd under åtal för förseelse, varom i denna paragraf förmäles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

7 §.

Därest innehavare av företag, som i denna lag avses, försummar att fullgöra anmälningskyldighet, varom stadgats i 4 § tredje stycket, eller skyldighet, som är föreskriven i 5 § andra stycket, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

8 §.

Förseelse, som omförmäles i 6 eller 7 §, åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

9 §.

Beträffande verksamhet, som bedrivs av staten eller kommun, skall vad i denna lag är stadgat angående arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1927.

Eftergift, som beviljats med stöd av lagen den 17 oktober 1919 om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete eller lagen den 22 juni 1923 om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete, skall fortfarande äga giltighet, till dess den därför bestämda tiden utgår eller, där eftergift beviljats utan begränsning till viss tid, vederbörande myndighet finner skäl återkalla den.

Vederbörande myndighet äger att jämväl innan denna lag trätt i kraft meddela beslut om eftergift som avses i 4 §.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 januari
1926.*

N ä r v a r a n d e :

Statsministern SANDLER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDERS, SCHLYTER, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller:

Den nu gällande lagen om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete, vilken är utfärdad den 22 juni 1923 och med ingången av år 1924 ersatte den tidigare gällande lagen av den 17 oktober 1919 om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete, upphör att gälla med utgången av år 1926. Om nu berörda lagstiftning skall upprätthållas, måste sålunda förslag till ny lag i ämnet föreläggas innevarande års riksdag.

På framställning av Stockholms bageriindustriförening och Sveriges bageriidkareförening har Kungl. Maj:t den 20 februari 1925 anbefallt socialstyrelsen att i huvudsaklig överensstämmelse med en av styrelsen tidigare framlagd plan verkställa utredning rörande verkningarna av den ovan berörda s. k. bagerilagen samt att vid utredningens verkställande samråda med kommerskollegium, förnämligast i vad anginge ifrågavarande lagstiftnings ekonomiska verkningar. När den sålunda anbefallda utredningen fortskridit så långt, att dess resultat kunde tillgodogöras, tog socialstyrelsen under omprövning, huruvida styrelsen skulle föreslå bagerilagens förnyande och då så befanns böra ske avgav styrelsen den 26 november 1925 betänkande med förslag till reviderad lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete. En redogörelse för härovan berörda utredning lämnas i den numera av trycket utkomna publikationen »Statistiska undersökningar angående åttatimmarslagens och bagerilagens verkningar» (Statens offentliga utredningar 1925: 45).

Över socialstyrelsens omförmälda betänkande med förslag till reviderad bagerilag ha yttranden inhämtats från kommerskollegium, Sveriges bageriidkareförening och Stockholms bageriindustriförening samt svenska livsmedelsarbetareförbundet. Såväl socialstyrelsens betänkande som de omnämnda yttrandena torde såsom bilagor få fogas vid detta protokoll.

Ärendet rörande bagerilagens förnyande torde sålunda nu befinna sig i sådant skick, att avgörande lämpligen kan träffas i fråga om proposition i ämnet till 1926 års riksdag.

Redan här bör måhända framhållas, att frågan om bagerilagens förnyande nära sammanhänger med ett annat spörsmål, nämligen om Sveriges anslutning till den av internationella arbetskonferensen år 1925 antagna konventionen angående nattarbete i bagerier. Socialstyrelsen, som haft nämnda konferens' beslut på remiss för yttrande, har i vad angår berörda konvention låtit sitt yttrande inflyta i betänkandet med förslag till reviderad bagerilag. Även jag har med hänsyn till det beroende, vari berörda båda frågor stå till varandra, funnit mig föranlåten att i förevarande sammanhang upptaga till prövning jämväl spörsmålet om vårt lands biträdande av konventionen.

Utredningens resultat.

Socialstyrelsen.

Såsom inledning till den översikt över förut omförmälda utrednings huvudsakliga resultat, som finnes intagen i socialstyrelsens meromnämnda betänkande, beröres andra lagutskottets vid 1923 års riksdag uttalade förväntan, att Kungl. Maj:tt skulle låta verkställa utredning rörande bagerilagstiftningens verkningar i såväl ekonomiskt som andra avseenden, så att statsmakterna skulle bättre bliva i stånd att definitivt taga ståndpunkt till frågan om fortsatt lagstiftning på det förevarande området. De utförda undersökningarna — den ena verkställd av socialstyrelsen under medverkan av bl. a. länsstyrelserna och dem underlydande myndigheter m. fl. och mer allmänt åsyftande bagerinäringens drifts- och arbetsförhållanden jämte ifrågavarande lagstiftnings tillämpning och verkningar m. m. samt den andra utförd av kommerskollegium och väsentligen inriktad på 8-timmarlagens jämte nyssnämnda lagstiftnings verkningar i ekonomiskt avseende å ett mindre antal särskilda företag — anser socialstyrelsen vara ägnade att i skäligen mån motsvara berörda från riksdagens sida uttryckta förväntan.

Härovan åsyftade översikt är av följande lydelse:

Den av socialstyrelsen verkställda undersökningen omfattar 5,775 företag med 23,893 däri arbetande personer (innehavare inräknade), varav 11,047 män och 12,846 kvinnor. Då den av arbetstidskommittén år 1918 företagna undersökningen avsåg 367 och den av polismyndigheterna på begäran av socialstyrelsen år 1922 utförda undersökningen 3,355 företag, torde här ifrågavarande undersökning kunna betecknas såsom synnerligen omfattande eller antagligen nära nog fullständig i avseende å företagens antal.

Beträffande fördelningen på olika typer av företag må nämnas, att av de undersökta företagen voro 823 med 2,998 arbetande att hänföra till finbagerier, 808 med 3,224 arbetande till kombinerade fin- och grovbagerier, 1,200 med 2,511 arbetande till s. k. hembagerier, 112 med 1,401 arbetande till spisbrödsfabriker samt 756 med 3,360 arbetande till konditorier — de övriga företagen fördelade sig på ett flertal olika, vanligen mer komplicerade typer. »Familjebagerier» i lagens mening, d. v. s. där rörelsen bedrivs utan biträde av annan än make och hemmavarande barn, äro upptagna till ett antal av 1,458, och uppgives däri sysselsättas 2,197 personer. Talrika företag stå familjebagerierna nära, i det i dem icke användas särskilt för företagets verksamhet anställda arbetare utan, förutom eventuellt make och hemmavarande barn, allenast andra familjemedlemmar eller tjänstefolk. Familjebagerierna jämte nu åsyftade företag upptagas sammanlagt till 2,386, under det motsvarande siffra för de företag, som sysselsätta särskilt anställda arbetare, angives vara 3,389.

Med hänsyn till antalet sysselsatta personer fördela sig de undersökta före-

lagen så, att på företag med 1—4 personer komma 4,382 (75.9 %), på företag med 5—9 personer 1,076 (18.6 %) och på företag med 10 eller flera personer 317 (5.5 %). Medeltalet sysselsatta per företag uppgår till 4.1. Av samtliga arbetande räknas 5,223 till innehavare, 2,158 till makar och hemmavarande barn, 741 till andra familjemedlemmar, 1,842 till tjänstefolk, 8,170 till särskilt anställda bageriarbetare samt 5,759 till annan lejd arbetskraft (butiksbiträden, kuskar, chaufförer m. fl.).

I fråga om tillämpningen av förevarande lagstiftning har undersökningen givit vid handen, att bagerilagen tillämpas i 2,306 (39.9 %) företag och tillämpas icke i 2,708 (46.9 %) — beträffande 761 (13.2 %) företag har upplysning uti ifrågavarande avseende icke lämnats. Då antalet familjbagerier, d. v. s. de enda företag som äro fritagna från bagerilagens tillämpning, endast uppgå till 1,458 och av dem 152 uppgivas iakttaga lagen och då vidare företagen med oviss tillämpning sannolikt torde innefatta ett avsevärt antal sådana, som brista i laglydnad, torde antalet bageriföretag, som olovligen undandraga sig lagens tillämpning, antagligen uppgå till omkring 2,000. Begripligtvis återfinnas de företag, som icke tillämpa lagen, förnämligast bland de mindre företagen på landsbygden utan särskilt anställda arbetare. Anmärkningsvärt är emellertid, att bland de företag, som uppgivas icke tillämpa lagen, förekomma 656 med särskilt anställda bageriarbetare.

Såsom av intresse med hänsyn till undantaget för familjbagerier har man sökt inhämta, hur det förhåller sig med tillkomsten av dylika bagerier efter bagerilagens ikraftträdande eller den 1 januari 1920. Av tabellen över fördelningen av de olika företagen med hänsyn till det år, de öppnats av den ursprunglige innehavaren eller, där uppgift därom saknas, då de tillträtts av den nuvarande innehavaren, framgår bl. a. att 46.2 % av familjbagerierna och 49.0 % av de med dem i mycket likställda hembagerierna tillkommit, resp. tillträtts efter nämnda tidpunkt. Då motsvarande procenttal för samtliga bageriföretag uppgår till 38.2, måste antalet familje- och hembagerier anses ha ökat övernormalt efter bagerilagens tillkomst.

Rörande tiden för brödförsäljningens början har av undersökningen framgått, att företagen fördela sig på följande sätt:

	före kl. 6	kl. 6—7	kl. 7—8	kl. 8—9	efter kl. 9
Samtliga företag	3	37	665	4 028	409
företag med 1—4 arbetande	2	28	399	3 103	324
» » 5—9 » 	1	8	178	747	73
» » 10 o. fl. » 	—	1	88	178	12
Familjbagerier	2	9	105	1 030	103

De klagomål över bagerilagens skadliga verkningar, som från bageriidkarnas sida brukat anföras, ha av undersökningen i viss mån bekräftats. Sålunda ha vissa yrkesinspektörer vitsordat, att lagen medförde forcerat morgonarbete med ökad personal, vilket ledde till ökad förbrukning av jäsmedel, bränsle m. m., försämrad kvalitet hos varorna, otillräcklig avsvälning och andra olägenheter för distributionen samt svårighet att på tillfredsställande sätt sysselsätta personalen under den senare delen av arbetstiden. För att möta här antydda missförhållanden och såvitt möjligt tillgodose den tidiga efterfrågan på färskt bröd ha de företagare, som så kunnat, nedlagt betydande kapital i förbättringar av den tekniska utrustningen. Bl. a. ha de för att möjliggöra en snabbare distribution, som numera ofta måste förnyas flera gånger under dagen, i stor utsträckning anskaffat bilar. Driftkostnaderna ha sålunda avsevärt stegrats, och för ett flertal större bagerier har omsättningen nedgått efter lagens tillkomst.

Lagens möjligheter till undantag hade ej mycket utnyttjats — enligt uppgift från ett håll på grund av arbetarorganisationernas förbud.

Vad slutligen angår lagens verkningar i förhållande till konsumenterna, torde truppförband, sjukhus, allmänna inrättningar o. d., vilka i en del fall ha egen brödtillverkning, på det hela taget ej haft avsevärda olägenheter av lagen. Restaurangerna klaga, att de i många fall ej kunna tillhandahålla färskt bröd till första frukost, men lära de med hänsyn därtill knappast ha ökat sin egen brödtillverkning eller i ökad mån anlitat hembagerierna. Den stora allmänheten anses, ehuru klagande över senare, dyrare och sämre bröd, numera ha resignerat.

Såsom förut berörts ha här antydda ogynnsamma verkningar av bagerilagen i allmänhet bestritts av bageriarbetarnas organisationer.

Beträffande den av kommerskollegium utförda undersökningen, vilken avser vissa jämförelser mellan förhållanden av driftsekonomisk betydelse vid sex olika bageriföretag under å ena sidan år 1913, 1914 eller 1916 och å den andra år 1924, är till en början att märka, att undersökningen, såsom naturligt är, i väsentlig mån ej kunnat avskilja verkningarna av bagerilagen från dem av 8-timmarslagen. Emellertid måste undersökningen anses på det hela taget bestyrka riktigheten av bageriidkarnas förut omförmälda klagomål över arbetsforcering på morgnarna och därav följande olägenheter. Från vissa håll bland utkörarna hade bl. a. framhållits, att brödet ej hann tillräckligt nedkylas, innan det omhändertogs för distribution, att detsamma ej kunde utsändas med de tidiga morgontågen och -båtarna samt att distributionen ofta måste ske i flera omgångar.

För bageriindustrien hade bagerilagen, utöver 8-timmarslagen, vars verkningar drabbade hela industrien, medfört en orättvis, extra belastning. Allmänheten fordrade i stor utsträckning färskt bröd tidigt på dagen och övergick för sina inköp till hembagerierna, som arbetade obundna av bagerilagen. Dessa bageriers tillverkning hade för övrigt ändrat karaktär — från att tidigare väsentligen ha varit inriktade på té- och kaffebröd omfattade den numera även en del grövre brödtyper.

De större bageriidkarna påkallade emellertid ej, enligt vad under undersökningen upplysts, en återgång till de gamla förhållandena med dess nattarbete. Vad man önskade var en tillbakaflyttning av begynnelsestiden för bageriarbetet från kl. 6 till 4 f. m. och en därmed svarande ändring av tiden för degarnas beredning. Blev nu berörda önskningar icke förverkligade, ansåg man rättvisan fordra, att även familjbagerierna underkastades bagerilagens bestämmelser.

Sv. livsmedelsarbetareförbundet.

Beträffande den av kommerskollegium utförda undersökningen rörande lagens verkningar har svenska livsmedelsarbetareförbundet i sitt i ärendet avgivna yttrande framhållit, att densamma verkstälts på ett sätt, som vore okontrollerbart för förbundet, och endast efter anvisning av arbetsgivarna.

Konventionen ang. nattarbete i bagerier.

Såsom av betydelse för den efterföljande framställningen må här även i överensättning återgivnas de huvudsakliga bestämmelserna i förut omnämnda förslag till konvention angående nattarbete i bagerier:

§ 1.

Med de undantag, som angivas i följande bestämmelser, skall det vara förbjudet att under natten tillverka bröd eller konditorivaror eller andra liknande, av mjöl framställda produkter.

Förbudet äger tillämpning å arbete av alla personer, såväl arbetsgivare som arbetare, vilka taga del i den åsyftade tillverkningen; det omfattar dock icke

tillverkning, som bedrives av medlemmar i ett och samma hushåll för deras egen förbrukning.

Denna konvention äger icke tillämpning å tillverkning i stort av »biscuits» (torkat bröd). Varje medlem tillkommer att efter samråd med vederbörande arbetsgivar- och arbetarorganisationer bestämma, vilka produkter, som med hänsyn till denna konvention, skola innefattas under beteckningen »biscuits».

§ 2.

Vid tillämpningen av denna konvention avser beteckningen »natt» en tidrymd av minst sju på varandra följande timmar. Början och slut av denna tidrymd skola fastställas av vederbörande myndigheter i varje land efter samråd med vederbörande arbetsgivar- och arbetarorganisationer, och skall densamma i sig innefatta tiden mellan kl. 11 på aftonen och kl. 5 på morgonen; där därtill finnes skäl med hänsyn till klimatet eller årstiden eller där överenskommelse därom träffas mellan vederbörande arbetsgivar- och arbetarorganisationer, kan tiden mellan kl. 10 på aftonen och kl. 4 på morgonen träda i stället för tiden mellan kl. 11 på aftonen och kl. 5 på morgonen.

§ 3.

Efter samråd med vederbörande arbetsgivar- och arbetarorganisationer må vederbörande myndigheter i de olika länderna medgiva följande undantag från bestämmelserna i § 1:

a) fortvarande undantag, som erfordras för utförande av sådana förberedelse- eller avslutningsarbeten, vilka nödvändigtvis måste utföras utom den normala arbetstiden och vartill ej användes större antal arbetare än som är alldeles nödvändigt och ej heller arbetare under aderton år;

b) fortvarande undantag, som äro nödvändiga med hänsyn till de särskilda förhållanden, varunder bagerihanteringen bedrives i tropiska länder;

c) fortvarande undantag, som äro nödvändiga för tillämpningen av bestämmelserna om veckovila;

d) tillfälliga undantag, som äro nödvändiga för att sätta företagen i stånd att möta extraordinär arbetsökning eller »nationella» behov.

§ 4.

Undantag från bestämmelserna i § 1 må även göras, ifall olyckshändelse inträffat eller hotar att inträffa eller brådsakande arbete behöver utföras i avseende å maskiner eller anläggning eller i fall av force majeure, men allenast i den mån så är nödvändigt för att undvika allvarlig rubbning av företagets normala drift.

§ 11.

Varje medlem, som ratificerat denna konvention, kan, sedan tio år förflutit från den tidpunkt, då konventionen först trädde i kraft, uppsäga densamma genom skrivelse, som delgives nationernas förbunds generalsekreterare för inregistrering. Uppsägningen träder icke i kraft förrän ett år efter det den inregistrerats hos sekretariatet.

Den första fråga, man i förevarande sammanhang har att söka besvara, är tydligtvis, huruvida bagerilagstiftningen över huvud taget bör upprätthållas. I detta avseende anför socialstyrelsen följande:

Av utredningarna att döma torde bagerilagens tillämpning otvivelaktigt medfört vissa olägenheter i tekniskt och ekonomiskt avseende och därmed inverkat fördyrande på produktionen. Mot dessa ogynnsamma verkningar har man emellertid, i likhet med vad som är fallet i fråga om 8-timmarslagen, att våga

Bagerilagstiftningens upprätthållande och Sveriges anslutning till konventionen.
Socialstyrelsen.

de fördelar, lagen medfört för bageriarbetarna. Dessa fördelar måste, när man erinrar sig, huru en stor del av nämnda arbetare tidigare höllos till nattarbete i nära nog oavbruten följd, anses vara av sådan betydelse i socialt avseende, att man ej gärna kan ifrågasätta att låta desamma äventyras. Framhållas må även, att i de yrkanden på ändring, som gjorts gällande från bageriidkarkåll, man stundom icke framställt krav på förevarande lagstiftnings avskaffande utan endast på vissa lindringar i densamma. Givetvis skulle också en underlåtenhet att tillförsäkra bageriarbetarna ett lagstadgat skydd mot nattarbete med all säkerhet giva upphov till svårartade stridigheter inom bagerinäringen.

Av vad härovan anförts följer emellertid icke nödvändigtvis, att bageriarbetarnas frihet från nattarbete skall säkerställas genom särskild lagstiftning. I sitt den 21 december 1922 avgivna betänkande rörande förnyelse av bagerilagen framhöll styrelsen till motivering av fortsatt provisorisk lagstiftning i ämnet bl. a., att det, sedan styrelsen fått i uppdrag att förbereda revision av lagen om arbetarskydd, möjligen inom den närmare framtiden kunde ifrågakomma att allmängiltigt reglera nattarbetet. Styrelsen har numera den 2 november 1925 avgivit betänkande med förslag till reviderad lag om arbetarskydd, i vars 17 § föreskrives, att »åt arbetarna bör, där ej arbetets natur, allmänhetens behov eller annan omständighet skäligen kan anses kräva avvikelse, beredas erforderlig ledighet för natt- och söndagsvila.» Det kan också frågas, varför bageriarbetarna, som numera tillkämpat sig relativt gynnsamma arbets-, löne- och levnadsförhållanden, skola privilegieras medelst särskild lagstiftning. Den reviderade arbetarskyddslagen, som ej lär hinna framläggas för 1926 års riksdag, torde emellertid icke kunna träda i kraft förrän tidigast med 1928 års ingång eller ett år senare än den nuvarande bagerilagen upphört att gälla. Vidare måste man medgiva, att en bestämmelse av nyss återgivna, relativt vaga avfattning ingalunda skulle tillförsäkra bageriarbetarna samma skydd mot nattarbete som den hittillsvarande, särskilda bagerilagstiftningen. Nattarbetet måste också i och för sig anses som ett socialt missförhållande, vilket icke bör få förekomma i andra fall, än där det måste anses påkallat. Enligt styrelsens mening torde sålunda en särskild lagstiftning i ämnet fortfarande böra förekomma.

Härefter anser styrelsen sig böra söka svar på frågan, huruvida jämväl en förnyad lagstiftning bör vara provisorisk eller om åt densamma lämpligen kan givas definitiv karaktär. Lagen om arbetstidens begränsning och bagerilagen ha hittills följts åt i fråga om giltigheten. Den motivering, som styrelsen i sitt ovan berörda betänkande med förslag till reviderad lag om arbetarskydd anført till stöd för en definitiv reglering av arbetstidens begränsning, torde i väsentlig mån vara tillämplig jämväl i avseende å bagerilagstiftningen. Liksom beträffande lagen om arbetstidens begränsning skulle styrelsen anse det synnerligen önskvärt, att bagerilagen genom att utfärdas såsom definitiv måtte avföras från den politiska dagordningen och de därmed följande striderna, vilket styrelsen tror skulle vara ägnat att underlätta en praktisk och rationell tillämpning.

Frågan om bagerilagens upprätthållande och sättet därför sammanhänger tydligen med spørsmålet om Sveriges anslutning till konventionen angående nattarbete i bagerier — sisberörda åtgärd förutsätter ju uppenbarligen fortsatt lagstadgad reglering och denna av definitiv karaktär. Socialstyrelsen, som undersökt möjligheterna för anslutning, yttrar sig därom på följande sätt:

Jämför man konventionens bestämmelser med vår nu gällande bagerilags, finner man, att dessa båda grupper av bestämmelser ha mycket olika läggning

men tillika, att lagen på det hela taget är av betydligt strängare innehåll. Konventionen angives visserligen äga tillämpning å all slags tillverkning av bröd eller konditorivaror utan hänsyn till syftet därmed, under det lagen allenast avser tillverkning *till avsalu*, men då hushållstillverkning, bedriven av hushållets medlemmar, är undantagen enligt konventionen, skulle konventionens överskjutande tillämpning väsentligen komma att avse truppförband, sjuk- och fattigvårdsanstalter m. fl. dylika institutioner, för vilka ett förbud mot nattarbete sannolikt har mycket ringa betydelse. Att brödtillverkning för hushållsbruk stundom, t. ex. på landet före de stora helgerna, bedrives med främmande hjälp eller att produkterna av sådan tillverkning äro avsedda jämväl för personer icke tillhörande hushållet, synes ej behöva väcka några allvarligare betänkligheter, då arbetet sällan torde börja tidigare än lagen medger. Beträffande tillämpningsområdet kan för övrigt anmärkas, att lagen har avseende å tillverkning ej blott av produkter, framställda av mjöl — till vilka konventionen inskränker sig — utan även av andra konditorivaror. Övergår man därefter till förbudets innebörd, är att märka, att konventionen endast riktar sig mot nattarbetet, under det lagen därjämte förhindrar söndagsarbete.

Den mest betydelsefulla skillnaden framträder emellertid vid jämförelse av nattarbetsförbudets omfattning till tiden. I lagen stadgas förbud mot arbete, med undantag för uppeldning och deggörning, mellan kl. 8 e. m. och 6 f. m., d. v. s. under 10 timmar, medan konventionen inskränker sig till att, med möjlighet till undantag bl. a. för förberedelse- och avslutningsarbeten, påbjuda en nattledighet av 7 timmar i följd och innefattande tiden mellan kl. 11 e. m. och 5 f. m. eller under vissa betingelser mellan kl. 10 e. m. och 4 f. m. I ett avseende är emellertid konventionen strängare än lagen, nämligen däri att nattarbetsförbudet enligt konventionen omfattar såväl arbetare som arbetsgivare, under det från lagens tillämpning äro undantagna sådana rörelser, som bedrivs utan biträde av annan än make och hemmavarande barn.

Medgivandena i bagerilagen beträffande tillverkningen av spis- och knäckebröd täckas av konventionens undantag för tillverkning i stort av »biscuits», vilken betecknings innebörd de olika staterna ha rätt att bestämma. Jämväl övriga undantag i bagerilagen beträffande nattarbetsförbudet synas kunna upprätthållas med stöd av bestämmelser i konventionen.

De enda anordningar, som med hänsyn till vår lagstiftning skulle kunna giva anledning till betänkligheter mot konventionens biträdande för Sveriges del, torde sålunda vara dels konventionens något vidare tillämpningsområde och dels stadgandet om nattarbetsförbudets tillämpning å alla arbetande. Vad den förra anordningen angår, har styrelsen redan framhållit, att dess godtagande icke torde behöva förorsaka avsevärda betänkligheter. Den senare åter angiver en skiljaktighet av avsevärd principiell och praktisk betydelse. Styrelsen, som alltid hyllat den grundsatsen, att med hänsyn till konkurrens och kontroll alla arbetande borde vara inbegripna under förbudet, ser emellertid ej heller i denna skiljaktighet något hinder för konventionens ratificering.

Undantag från bagerilagens förbud till förmån för kontinuerlig drift med tre skiftlag påyrkades redan år 1919 av kommerskollegium i dess yttrande över arbetstidskommitténs förslag till lag i ämnet. Samma yrkande gjordes även gällande vid 1919 års båda riksdagar samt, ehuru begränsat till spis- och knäckebrödstillverkning, i herr Kinmansons motion nr 67 i andra kammaren vid 1922 års riksdag. Också socialstyrelsen har i yttranden under förberedelserna för ifrågavarande konvention uttalat sig för undantag för sådant nattarbete i bagerier, som är ordnat på skift och i övrigt på sådant sätt, att det icke skulle giva anledning till anmärkning, om det tillämpades inom andra produktionsgrenar. Tydligtvis har denna fråga emellertid väsentligen haft betydelse för tillverkningen av spis- och knäckebröd, och då denna tillverkning såsom nämnts

är att anse såsom fritagen från konventionens tillämpning, torde ej heller i detta avseende några vägande betänkligheter av praktisk innebörd behöva hyllas mot anslutning till konventionen.

Beträffande frågan om önskvärdheten av anslutning för Sveriges del till konventionen erkänner socialstyrelsen, att en internationell konvention på förevarande område, där någon internationell konkurrens knappast förekommer, ej har synnerligen starka skäl för sig. Med hänsyn till vårt lands medlemskap i den internationella arbetsorganisationen, måste det dock enligt styrelsens mening få anses önskvärt, att Sverige biträder konventionen.

Reservationer. Byråchefen Bergsten, som reserverat sig mot socialstyrelsens beslut i ämnet, framhåller till en början den bristande tillämpning av bagerilagen, som styrelsens utredning påvisar, samt anför därefter följande:

Kan man sålunda hava skäl betvivla ändamålsenligheten av att över huvud taget upprätthålla ifrågavarande speciallagstiftning för bagerierna, torde det enligt min tanke, med hänsyn till vad ovan anförts, i varje fall få anses utslutet att nu giva denna lagstiftning definitiv karaktär. Atminstone lär man först böra vidtaga erforderliga åtgärder för att åt lagen skaffa vederbörlig respekt och åtljydnad samt i avvaktan på verkningarna av dessa åtgärder låta den provisoriska anordningen kvarstå. För ett fortsatt provisorium må även den omständigheten kunna anses tala, att en *allmängiltig* reglering av nattarbetet står på dagordningen och redan blivit förberedd genom socialstyrelsens nyligen avgivna förslag till reviderad lag om arbetarskydd. Det vill synas naturligt och praktiskt att i samband härmed upptaga jämväl frågan om reglering av nattarbetet vid bagerierna till mera slutgiltig behandling.

Socialstyrelsen, som ansett sig redan nu böra gå in för en definitiv lagstiftning i ämnet, har för denna ståndpunkt anført huvudsakligen samma motiv som för sitt förslag om definitiv reglering av arbetstidens begränsning, nämligen att en sådan anordning skulle vara ägnad avföra hithörande tvistefrågor från den politiska dagordningen och därigenom bereda större möjlighet för genomförandet av en praktisk och rationell tillämpning av lagen. På grunder, som jag tillåtit mig anföra i min reservation till styrelsens betänkande rörande arbetstidslagen, kan jag emellertid ej annat än finna nämnda motive-ring mindre hållbar.

Som ett andra skäl för sin ståndpunkt i nu berörda frågor framhåller styrelsen, att det måste anses önskvärt, att Sverige ratificerar konventionen angående nattarbete i bagerier, vilket åter torde förutsätta definitiv lagstiftning. Med avseende härå må först erinras, att anförda skäl, huru talande det än i och för sig må vara, likväl ej kan anses äga någon bärkraft, därest det ur andra, Sveriges egna intressen berörande synpunkter, skulle visa sig ändamålsenligare med ett fortsatt provisorium eller med någon annan anordning. Vidare må påpekas, att en anslutning från Sveriges sida till konventionen i fråga förutsätter ett frångående av den i nuvarande svenska bagerilagstiftning hittills upprätthållna principen om undantag från lagens tillämpning för de s. k. familjebagerierna. I sitt förevarande betänkande har också styrelsen förordat en ändring av lagen i sådan riktning, men har jag för min del, såsom jag längre fram får tillfälle närmare utveckla, ansett mig böra taga avstånd härifrån. Slutligen må erinras om styrelsens eget medgivande, att »en internationell konvention på förevarande område, där någon internationell konkurrens knappast förekommer, ej torde ha synnerligen starka skäl för sig».

Socialfullmäktigen von Sydow, som jämväl reserverat sig mot socialstyrelsens beslut, uttalar sig i förevarande frågor sålunda:

Jag anser förhållandena för närvarande icke vara sådana, att något behov förefinnes att sätta bageriyrkets utövare under en strängare lagstiftning om arbetstidens begränsning än som gäller för näringsidkarna i allmänhet. Jag tror icke, att det inom yrket finnes någon vare sig arbetsgivare eller arbetare, som håller före, att om lagen nu upphävdes, man skulle återgå till det förut praktiserade nattarbetet inom yrket. Jag anser därför, att socialstyrelsen bort avstyrka lagens prolongering. I konsekvens därmed anser jag också, att styrelsen bort avstyrka bifall till det av den internationella arbetskonferensen antagna förslaget till konvention angående nattarbete i bagerier.

Ur kommerskollegii yttrande över socialstyrelsens betänkande i ämnet må följande återgivvas: Kommers-
kollegium

Såväl av den inom socialstyrelsen utförda som av den tekniskt-ekonomiska specialundersökningen framgår ovedersägligen, att den hittills gällande lagstiftningen medfört ganska avsevärda olägenheter och ökade omkostnader för bagerihanteringen, vilka emellertid till stor del kunnat överflyttas på den brödkonsumerande allmänheten. Den lagbestämmelse, som härvid visat sig ha den största betydelsen, har varit föreskriften, att det egentliga bageriarbetet ej får begynna före kl. 6 f. m. Denna bestämmelse — ställd gentemot den konsumerande allmänhetens fordran på färskt frukostbröd så tidigt som möjligt på morgonen samt de under bagerilagen fallande bageriernas konkurrens inbördes och med de s. k. hembagerierna om att fylla detta krav — har esomoftast medfört ett oekonomiskt och ur teknisk och hygienisk synpunkt högst olämpligt forcerande av morgonarbetet. Arbetspersonalen har därför måst ökas i högre grad, än som varit förenligt med möjligheten att på ett lämpligt och ekonomiskt sätt utnyttja den senare delen av den dagliga arbetstiden. Brödets jäsning har påskyndats genom ökad jästmängd och andra åtgärder samt genom användning av mera lättförsjäsande mjölsorter; brödets avsvälning och distribution har måst starkt forceras. I båda fallen hava de sålunda framtvungade förändringarna i arbetssättet varit ägnade icke blott att fördyra utan tillika att kvalitativt och i hygieniskt avseende försämma varan.

I likhet med vad fallet varit i fråga om 8-timmarlagen, hava dessa ogynnsamma verkningar i några fall och i viss utsträckning kunnat kompenseras och motverkas genom tekniska förbättringar. Möjligheterna för genomförande av dylika förbättringar hava emellertid varit begränsade av de kapitalutlägg, desamma inneburit, och av svårigheten att göra dylik kapitalinvestering fruktbarande utan en utvidgning av produktionen, något som i sin ordning oftast omöjliggjorts eller åtminstone försvårats genom själva arten av bagerihanteringen och dess i regeln lokalt begränsade avsättningsområde.

Av socialstyrelsens utredning framgår vidare, att av de företag, undersökningen omfattat, och vilka i stort sett torde få anses representera den samlade bagerihanteringen i landet, en procentuellt betydande del varit undantagen från lagens tillämpningsområde, samt att av de övriga likaledes en påfallande stor del — icke mindre än 37,5 % av hela antalet och 43 % av de företag, rörande vilka uppgifter över huvud taget i detta avseende kunna erhållas — anges icke tillämpa lagbestämmelserna. Härtill kommer, att anledning torde förefinnas för att antaga, att av de företag, uppgående till 12,6 % av samtliga bagerilagen underställda, rörande vilka inga upplysningar om tillämpningen kunnat erhållas, en övervägande del i verkligheten icke torde tillämpa lagens bestämmelser. Man kommer sålunda till det resultat, att omkring hälften av samt-

liga under lagen fallande företag överträda densamma — ett uppseendeväckande resultat, som ju tillika måste betecknas såsom ganska nedslående vid bedömning av den nuvarande lagens verkningar. Utredningen synes kollegium på denna punkt onekligen giva stöd för det av reservanten inom socialstyrelsen, byråchefen Bergsten, gjorda uttalandet att »det är livet självt, som på denna punkt sprängt lagstiftningens alltför snäva band och givit en tydlig finger-visning om en mera ändamålsenlig och efter nuvarande förhållanden bättre lämpad anpassning av yrkets arbetstid».

Med hänsyn till nu anförda förhållanden skulle man ju kunna fråga sig, huruvida ett uppehållande över huvud taget av lagstiftningen i fråga verkligen har fog för sig. På de skäl, som av socialstyrelsen anföras, måste dock denna fråga jämväl enligt kollegii mening besvaras jakande. För det stora flertalet inom bagerihanteringen anställda torde i själva verket den utveckling, som markeras av bagerilagen, ha inneburit så stora och befogade förbättringar i arbetsvillkor och sociala förhållanden, att ett slopande av denna lagstiftning knappast lärer kunna eller böra ifrågakomma. Dessutom lära de ovan påpekade olägenheterna kunna åtminstone i väsentlig mån undanröjas genom vissa mindre jämkningar, vartill kollegium i det följande återkommer.

Vid avgivande av förslag till reviderad bagerilag har socialstyrelsen förordnat, att nämnda lag från och med den 1 januari 1927 gives permanent karaktär. Såsom skäl härför anföras, dels enahanda motiv, som socialstyrelsen funnit tala för att den s. k. 8-timmarslagen gives definitiv karaktär, dels den omständigheten, att antagandet av en definitiv lagstiftning på nu ifrågavarande område måste anses utgöra en av förutsättningarna för, att den vid årets internationella arbetskonferens i Genève antagna konventionen angående nattarbete i bagerier skall kunna å Sveriges vägnar ratificeras.

De sålunda anförda skälen kan kollegium, som i sitt den 27 november 1925 avgivna yttrande över 8-timmarslagen förordnat en provisorisk förlängning av densamma, icke för sin del finna i och för sig avgörande. Vad särskilt angår hänsynen till det önskvärda i att Sverige måtte bliva i tillfälle ratificera den nyssnämnda internationella konventionen, framhålles av socialstyrelsen själv, hurusom en konvention på hithörande område, där någon internationell konkurrens knappast förekommer, ej har synnerligen starka skäl för sig. Endast i den mån en definitiv anslutning till meromnämnda konvention kan ske, utan att därigenom några viktigare, reella intressen för Sveriges del behöva åsidosättas, bör därför enligt kollegii förmenande ratificering ske.

Därest emellertid den reviderade bagerilagen, utöver de av socialstyrelsen föreslagna modifieringarna, kan erhålla vissa ytterligare jämkningar, finner kollegium icke för sin del anledning avstyrka, att densamma erhåller den av socialstyrelsen förordnade permanenta karaktären.

Reservation.

Kommerserådet Malmén har i förevarande avseende reserverat sig och förklarat sig dela reservantens inom socialstyrelsen, byråchefen Bergsten, betänkligheter mot lagens föreslagna definitiva karaktär. Enligt hans mening borde den avsedda förnyade lagstiftningen erhålla allenast provisorisk giltighet, lämpligen för tre år, och skulle följaktligen avgörandet av frågan om konventionens ratificering för Sveriges del få anstå.

Sveriges
bageriidkare-
förening och
Stockholms
bageriindu-
striförening.

Sveriges bageriidkareförening och Stockholms bageriindustriförening erinra om sina tidigare upprepade gånger gjorda framställningar om avskaffande av varje undantagslagstiftning gentemot bageriyrket samt anföra vidare:

Det synes oss, som om den nu av socialstyrelsen och kommerskollegium verkställda utredningen, därest den rätt tolkas, skulle innebära ett synnerligen kraftigt stöd för dessa våra framställningar. Det kan omöjligt anses, att bageriarbetarna, med den ställning och de förmåner de för närvarande innehava, kunna med fog göra anspråk på att i fråga om ett rimligt nattarbete, där det samma är av behovet påfordrat, ställas gynnsammare än andra arbetarkategorier. Vi få därjämte i underdånighet fästa uppmärksamheten på, att på flera håll i utlandet en kraftig reaktion, till och med i viss mån inom arbetarnas egna led, gjort sig gällande för ett borttagande av nattarbetsförbudet i bagerierna, detta väsentligen av ekonomiska skäl, och det lider intet som helst tvivel, att det svenska bageriyrkets återställande såsom ett fritt yrke direkt och indirekt skulle komma att hava en kraftig verkan med hänsyn till lägre brödspris och bättre bröd. Vi hava velat framhålla detta, då vi taga för givet, att det vitala intresse för den stora allmänheten, som sistnämnda önskemål innebär, måste vara föremål för Kungl. Maj:ts synnerliga omsorg. Vi få för övrigt i detta hänseende, liksom även beträffande andra delar av denna vår skrivelse, underdånigst hänvisa till av oss vid föregående tillfällen i denna angelägenhet gjorda uttalanden, särskilt till vår skrivelse till Konungen i januari 1923.

Vi berörde nyss frågan om den internationella konventionen. Givetvis ligger denna fråga ju ur viss synpunkt kanske utanför vad vi här böra uttala oss om, men tillåta vi oss dock begagna tillfället att såsom vår mening uttala, att ett dylikt internationellt lagstiftningsband på ett område, vilket ju ligger alldeles utom den internationella konkurrensen, icke blott är överflödigt utan under vissa tänkbara förutsättningar även kan bli skadligt för vårt land. Detta har i själva verket redan till en viss grad visat sig i socialstyrelsens här behandlade yttrande, ty det förefaller oss, som om socialstyrelsens mest vägande skäl för den ifrågavarande lagstiftningens stadfästade såsom definitiv lag just skulle vara att söka i den förbindelse, i vilken socialstyrelsen synes stå till den internationella konventionen. Ser man uteslutande på våra svenska praktiska intressen, så föreligger väl dock i enlighet med vad byråchefen Bergsten i sin reservation framhållit *alla skäl* för att, om en tvångslagstiftning inom bageriyrkena fortfarande skall bibehållas, densamma ännu så länge endast bör givas provisorisk giltighet. Den i år verkställda utredningen har ju såsom av socialstyrelsen själv sakligen vitsordats, ådagalagt, att den nu gällande bagerilagen såväl i fråga om dess inre hållbarhet som dess allmänna verknin- gar i övrigt i olika hänseenden visat sig vara av en innebörd, vars gagn för landet i dess nuvarande eller i dess av socialstyrelsen föreslagna form måste anses minst sagt tvivelaktigt. Tala icke då alla från vårt land hämtade skäl för att densamma bör vara endast provisorisk, tills det tillstånd, som genom densamma framkallats, kan lämna fullt tillräckliga anvisningar för dess eventuella framtida antagande i en definitiv form?

Svenska livsmedelsarbetareförbundet yttrar sig rörande lagstiftningens giltighetstid sålunda:

Sv. livsme-
delsarbetare-
förbundet.

Att ytterligare lagstifta i denna fråga genom ett provisorium anser förbundet innebära en direkt demonstration mot nationernas förbunds grundtanke så väl som internationella arbetsbyråns prestige, och skulle en dylik åtgärd ej heller skapa större klarhet bland landets befolkning om nödvändigheten av lagstiftning på detta område.

Departement-
schefen.

Genom bagerilagstiftningen har en mångårig kamp från bageriarbetarnas sida mot nattarbetet inom deras yrke äntligen bragts till slut. Därmed ha nämnda arbetare, som förut i stor omfattning varit nödgade att i nära nog ständigt följd ägna sig åt nattarbete, fått sina arbets- och levnadsförhållanden omlagda till väsentlig överensstämmelse med övriga medborgargrupper. Från att tidigare ha varit ett bland de med hänsyn till nämnda förhållanden sämst ställda kan bagaryrket numera, tack vare ej minst berörda omläggning, erbjuda sina utövare relativt gynnsamma villkor.

Av de utförda undersökningarna framgår onekligen, att ifrågavarande lagstiftning medfört vissa olägenheter. I jämförelse med nyss antydda, synnerligen välbehövliga förbättringar, som lagstiftningen berett bageriarbetarna, torde berörda olägenheter emellertid ej kunna tillmätas någon avgörande betydelse. Såsom av kommerskollegii nyss återgivna yttrande framgår, har även denna myndighet, som ju representerar näringslivets intressen, den uppfattningen, att ett slopande av bagerilagstiftningen knappast lär kunna eller böra ifrågakomma.

Man kan sålunda enligt min mening icke vara tveksam i fråga om förevarande lagstiftnings upprätthållande.

Vad därefter angår frågan om lagstiftning med provisorisk eller definitiv giltighet anser jag på i viss mån samma skäl, som jag tillåtit mig framhålla beträffande lagen om arbetstidens begränsning, tiden nu vara inne att åt bagerilagstiftningen giva definitiv karaktär. Ett fortsatt försöksstadium skulle knappast bereda säkrare grundval för bedömandet av ifrågavarande lagstiftnings berättigande men däremot vara ägnat att uppehålla en skadlig osäkerhet och på sina håll möjligen även bedrägliga förhoppningar om en återgång till den tidigare friheten i fråga om arbetstidens förläggning — båda dessa företeelser givetvis av beskaffenhet att motverka en rationell anpassning efter den lagstadgade regleringen.

Såsom ett skäl för övergång till definitiv lagstiftning framhåller socialstyrelsen önskvärdheten av att möjliggöra Sveriges anslutning till konventionen angående nattarbete i bagerier. Nämnda konvention har visserligen icke något större direkt intresse för vårt land, men den torde onekligen vara av betydelse för arbetarskyddets utveckling i åtskilliga andra länder, och måste det med hänsyn därtill få anses som i viss mån en förpliktelse för Sverige att stödja konventionen genom ratificering. Den svenska lagstiftningen i ämnet, vilken ju står på en mycket framskriden ståndpunkt, lägger ej heller, av socialstyrelsens förut refererade undersökning att döma, några avsevärda hinder i vägen för en dylik åtgärd.

Med hänsyn till ovan berörda omständigheter och då jag anser, att Sverige bör biträda omförmälda konvention, har jag funnit mig böra föreslå, att bagerilagen prolongeras utan begränsad giltighetstid.

Jag övergår nu till de föreslagna ändringarna i lagens särskilda bestämmelser.

I lagens 1 § har socialstyrelsen föreslagit tvenne förändringar i avseende å lagens tillämpningsområde. Beträffande den första, som innebär ett uteslutande av orden »till avsalu», yttrar styrelsen följande:

Tillverkning
»till avsalu».
Socialstyrelsen.

Lagens tillämpningsområde anges i 1 §:s första mening, vars förbud mot natt- och söndagsarbete anges avse »arbete för tillverkning till avsalu av bageri- eller konditorivaror». Mot denna bestämmning har visserligen icke gjorts gällande några avsevärda krav på ändring, men den motsvarar ej begränsningen av tillämpningsområdet för konventionen angående nattarbete i bagerier. Konventionen är nämligen, såsom förut berörts, vidsträcktare i det avseendet, att dess tillämpning icke inskränkes av betingelsen, att tillverkningen skall ske »till avsalu», och snävare i det att den endast hänför sig till tillverkning av mjölprodukter. Den senare skiljaktigheten saknar emellertid betydelse med hänsyn till möjligheten att ratificera, och då någon erinran mot för vidsträckt tillämpning i detta avseende icke framkommit, synes denna skiljaktighet icke böra giva anledning till någon ändring i lagtexten. Beträffande åter den förra tarvas otvivelaktigt ändring, om Sverige skall kunna biträda konventionen. Såsom förut utvecklats, skulle en dylik ändring, då konventionen undantager hushållstillverkningen, väsentligen endast få den verkan, att ett antal offentliga institutioner och kanske också en del enskilda dylika, vilka tillverka bröd för kostnadsfri utspisning, skulle komma att inbegripas under bagerilagen. Då dessa institutioners brödtillverkning blott ytterst sällan torde försiggå nattetid, skulle nu berörda verkan emellertid sakna nämnvärd betydelse. Ett borttagande av betingelsen »till avsalu» synes sålunda kunna förordas.

Ur kommerskollegii yttrande i ämnet må anföras följande:

Kommerskollegium.

Förslaget att stryka orden »till avsalu» i 1 § motiveras, såvitt av utredningen framgår, icke av något från intresserat håll inom landet framställt yrkande utan enbart av synpunkten att därigenom bringa den reviderade lagen i samklang med den internationella konventionen. Någon egentlig utredning angående verkningarna av denna föreslagna ändring synes emellertid icke hava verkställts, vilket synes kollegium ägnat ingiva vissa betänkligheter mot ändringens vidtagande utan vidare. Den korta tid, som stått till förfogande för remissens besvarande har icke heller för kollegium möjliggjort att införskaffa några upplysningar härutinnan.

Kollegium vill därför inskränka sig till att framhålla, att, därest den föreslagna ändringen vidtages, det torde befinnas nödvändigt medgiva undantag för bageriarbete, som utföres av militär personal — särskilt vid fältmanövrer — ävensom beträffande bageriarbete för krigsmaktens behov vid krigsfara eller mobilisering. Dylika undantag torde också kunna hänföras under sådana »tillfälliga undantag» som äro nödvändiga för — — — — »nationella behov», vilka äro förutsedda enligt den internationella konventionens § 3 d).

Några bärande skäl för att i fråga om förbuden mot natt- och söndagsarbete för brödtillverkning ställa personalen i militära etablissement samt offentliga och enskilda anstalter o. d. sämre än bageriernas arbetare torde — om nu dylikt arbete över huvud taget förekommer i här åsyftade institutioner — knappast förefinnas. För tillgodoseende av tillfälliga behov av natt- eller söndagsarbete bereder 4 § möjlighet. Jag har sålunda för att möjliggöra ratificering av konventionen angående nattarbete i bagerier ansett mig böra upptaga socialstyrelsens förslag att utesluta bestämmningen »till avsalu».

Departementschefen.

Undantaget för familjebagerier. Den andra av socialstyrelsen föreslagna ändringen i avseende å lagens tilllämpningsområde innebär ersättande av det i 1 § stadgade undantaget för rörelse, som bedrivs utan biträde av annan än make och hemmavarande barn, med ett undantag för tillverkning för hushållsbruk, vilken bedrivs utan biträde av annan än medlem av hushållet. Beträffande denna förändring yttrar sig socialstyrelsen sålunda:

Arbetstidskommitténs förslag till lag i ämnet var avfattat på sådant sätt, att förbudet mot natt- och söndagsarbete skulle gälla alla, såväl arbetare som arbetsgivare och hans familjemedlemmar, vilka deltaga i arbete för tillverkning till avsalu av bageri- och konditorivaror. Kommittén erkände i sin motivering, att berörda vidsträckta tillämplighet stred mot den princip, som eljest gällde i fråga om arbetarskyddslagstiftningen och som från dennas tillämpning undantog arbetsgivaren jämte medlemmarna av hans familj. Kommittén hade emellertid, på yrkande från såväl arbetsgivar- som arbetarhåll, funnit sig nödgad föreslå omförmälda läggning av förbudet för att förebygga illojal konkurrens från hambagerierna gent emot de större bagerierna. Förbudets inriktande på arbetet, oavsett av vem det utfördes, var för övrigt icke någon fullständig nyhet för svensk lagstiftning, i det den s. k. butikstängningslagen förbjöd butiks öppethållande, oberoende huruvida biträde användes eller ej. Vid behandlingen av kommitténs lagförslag i sociala rådet yttrades av vissa ledamöter betänkligheter mot att lagen skulle äga tillämpning på arbete, som i hambagerier utfördes av arbetsgivaren själv eller medlem av hans familj. Socialstyrelsen biträdde emellertid kommitténs mening, under framhållande bl. a. av önskvärdheten, att jämväl biträdena i dylika bagerier komme i åtnjutande av här åsyftade skydd. Även föredragande departementschefen anslöt sig till kommitténs ståndpunkt.

Under utskottsbehandlingen vid 1919 års lagtima riksdag godtogs lagförslaget uti ifrågavarande avseende av utskottets majoritet, men påyrkade ett flertal reservanter, att lagen skulle förklaras icke äga tillämpning å rörelse, som bedrevs utan biträde av annan än hustru och hemmavarande barn. Första kammaren biträdde nu berörda reservation, men kamrarna stannade i olika beslut och sammanjämkning misslyckades. Lagförslaget förelades i oförändrat skick samma års urtima riksdag, som antog detsamma med det motionsvis föreslagna undantaget för rörelse, som bedrivs utan biträde av annan än make och hemmavarande barn.

I ett till riksdagens andra lagutskott den 8 februari 1922 avgivet utlåtande över förut omförmälda motion av herr Kinmanson vidhöll styrelsen sin ovan angivna ståndpunkt och förordade uteslutande av nyss omförmälda undantag.

Såsom förberedelse för bagerilagens revision år 1923 hade socialstyrelsen såsom förut berörts genom förmedling av polismyndigheterna företagit en undersökning rörande bagerinäringen, av vilken undersökning bl. a. framgick, att »familjebagerierna» under de närmast föregående åren ej visat någon starkare ökning. Med hänsyn därtill och då det endast var fråga om en förlängd provisorisk reglering, ansåg sig styrelsen icke ha tillräcklig anledning att påkalla uteslutande av ifrågavarande undantagsbestämmelse. Tillika förklarade sig styrelsen emellertid fortfarande vara av den uppfattningen, att det från konkurrenssynpunkt måste anses rätt och billigt, att lagens förbud gällde för alla bagerier.

Klagomålen från de större bageriernas sida, framförda av såväl arbetsgivare som arbetare, ha ej upphört, och under de förut omtalade, innevarande år verkställda utredningarna rörande bagerilagstiftningens verkningar ha de med stor skärpa ånyo gjorts gällande. Flera under utredningarna gjorda iakttagelser

tyda också på, att de icke sakna fog för sig. Andra lagutskottet vid 1922 års riksdag uttalade med anledning av ett i herr Kinmansons förut berörda motion framställt yrkande på ifrågavarande undantagsbestämmelses uteslutande, att det enligt utskottets uppfattning för frågans bedömande vore av avgörande betydelse att få utrönt, i vad mån efter bagerilagens tillkomst en förskjutning inom bageribranschen skett i riktning mot ökat antal hembagerier och vidgad omsättning för dem på bekostnad av de mer yrkesmässigt bedrivna bagerierna.

Av de förut anförda siffrorna beträffande bageriföretagens fördelning på olika typer framgår, att de små företagen — vare sig man urskiljer de här särskilt åsyftade familjbagerierna eller med hänsyn till den osäkra differentieringen skär alla företag utan särskilt anställda arbetare över en kam — obestriddligen intaga en mycket betydande ställning inom bagerihanteringen och med all sannolikhet kunna erbjuda de större bagerierna en kännbar konkurrens. Jämväl uppgifterna om bageriföretagens fördelning med hänsyn till tiden för deras tillkomst måste, även om lägre löner, tekniska förbättringar m. m. gynnat uppkomsten av småbagerier under de senaste åren, anses tyda på att lagstiftningen medfört starkare ökning av de små än de stora företagen. Såsom en omständighet, vilken torde tjäna att förstora verkningarna av undantaget, må framhållas, att den allmänna uppfattningen i stor utsträckning icke gör sig reda för undantagets begränsning utan med familjbagerierna i avseende å frihet från lagens iakttagande jämställer allehanda små bageriföretag. Det anmärkningsvärt stora antalet bagerier, som uppgivits olovligen undandraga sig lagens tillämpning, lär i viss mån finna sin förklaring i nu berörda omständighet. Nämnas bör måhända också i förevarande sammanhang, att undantagsbestämmelsen givit upphov åt en del anordningar till lagens kringgående, t. ex. genom att arbetarna formellt upptagas såsom kompanjoner.

Huruvida ett uteslutande av undantagsbestämmelsen skulle för de större bagerierna medföra förväntad lättnad i konkurrensavseende, är måhända ej fullt säkert. Tiderna för försäljningens början, varom den av styrelsen verkställda utredningen lämnat upplysning, utvisa ej med säkerhet någon tidigare början för familje- och övriga småbagerier, och den s. k. butikstängningslagen torde också i regel ej medgiva dylik början före kl. 7 f. m. Vidare komma de större bageriföretagen att med hänsyn till sina återförsäljningsställen alltid vara de mindre med deras direkta försäljning underlägsna i avseende å brödets tidiga tillhandahållande.

Socialstyrelsen är emellertid fortfarande av den mening, att rättvisan kräver undantagets avskaffande. När staten för tillgodoseende av något offentligt intresse pålägger en näringsgren vissa inskränkningar i dess verksamhet, måste den nämligen anses förpliktad att såvitt möjligt tillse, att den ej därmed gynnar vissa grupper av företag på andras bekostnad. Med den tillbakaflyttning av tiden för arbetets början från kl. 6 till 5 f. m., som styrelsen funnit sig nödgad föreslå, skulle för övrigt de små företagen i vad angår förbudet mot nattarbete knappast ha skälig anledning till klagomål över att de inbegripas under lagen.

I enlighet med vad här utvecklats, har bestämmelsen om undantag för rörelse, som bedrivs utan biträde av annan än make och hemmavarande barn, uteslutits. I dess ställe har i överensstämmelse med konventionen angående nattarbete i bagerier upptagits en bestämmelse, som från lagens tillämpning undantager tillverkning för hushållsbruk, vilken bedrivs utan biträde av annan än medlem av hushållet. Konventionens betingelse att tillverkningen skall ske för de tillverkandes egen förbrukning, har icke syntts lämpligen kunna beaktas, då densamma skulle leda till det orimliga resultatet, att ifrågavarande bakning icke skulle få omfatta bröd, avsett för andra hushållsmedlemmar, t. ex. husfadern, än de som deltagit i bakningen.

Reservationer. Byråchefen Bergsten yttrar sig beträffande förevarande fråga i sin reservation på följande sätt:

Enligt socialstyrelsens förslag skulle den nya definitiva bagerilagen även inbegripa de förut från lagen undantagna s. k. familjbagerierna, d. v. s. rörelser som bedrivs utan biträde av annan än make och hemmavarande barn. Bakom detta förslag stå såväl arbetsgivare som arbetare i full endräkt, dock som det vill synas mindre av intresse för den skyddssynpunkt, som det är lagens enda uppgift att företräda, än av andra bevekelsegrunder. För min del anser jag mig ej kunna biträda förslaget.

Därest familjbagerierna, såsom arbetarna önska, skulle läggas under lagen utan att någon tillbakaflyttning av tiden för arbetets början (t. ex. till kl. 5) på samma gång genomfördes, skulle följden med all sannolikhet endast bli va den, att antalet lagbrytande bageriföretag ökades med ytterligare minst ett 1,000-tal. Men även om nyssberörda ändring av arbetstidens förläggning komme till stånd, synes det mig i allt fall varken riktigt eller lämpligt att inbegripa familjbagerierna under lagen. Tvärtom vore det enligt min mening ur såväl principiell som praktisk synpunkt bäst att i samband med genomförandet av ifrågavarande ändring ställa allt arbete, som bedrivs av arbetsgivaren själv och medlemmar av hans familj, utanför lagen.

Den allmänna rättssuppfattningen torde näppeligen kunna förlika sig med en lagstiftning, som binder även arbetsgivaren och hans hemmavarande familjemedlemmar vid en arbetstid av viss bestämd längd och förlagd till vissa bestämda timmar av dygnet. I den mån detta är fallet genom den nuvarande bagerilagen har det också visat sig, att lagöverträdelse i allmänhet icke kunnat förhindras. Vid sådant förhållande synes det ur konkurrenssynpunkt vara tämligen likgiltigt, om företag av denna karaktär falla under lagen eller icke. Skulle vidare den i lagen stadgade tiden för arbetets början tillbakaflyttas från kl. 6 till kl. 5 f. m., torde den mest besvärande konkurrensmöjligheten från småbageriernas sida gentemot de större vara undanryckt och såväl bageriidkarna som arbetarna utan större svårighet kunna finna sig i, att arbete, som utföres av arbetsgivaren själv eller medlemmar av hans familj, undantages från lagen. Detta skulle också stå i full överensstämmelse med den allmänna arbetstidslagens principer och giva bageriarbetsgivarna samma rättvisa ställning i nu berörda avseende, som tillkommer andra arbetsgivare.

Det har, som förut nämnts, redan nu visat sig förenat med nästan oöverstigligen svårigheter att övervaka bagerilagens efterlevnad, särskilt vad beträffar småbagerierna. Tanken på en ytterligare utökning av lagens tillämpningsområde till att omfatta även de s. k. familjbagerierna har också från yrkesinspektörernas sida mötts av ganska bestämda gensagor. Av yrkesinspektören i Skåne-distriktet förklaras rent ut, att tillsynen vid sådant förhållande skulle bli »så gott som omöjliggjord».

Socialfullmäktigen von Sydow framhåller reservationsvis, att i övrigt inom den svenska arbetarskyddslagstiftningen den principen är godkänd, att man från lagens tillämpning undantager arbetsgivaren jämte medlemmarna av hans familj. Herr von Sydow förklarar sig icke kunna finna anledning föreligga att i förevarande avseende avvika från nämnda grundsats.

Kommerskollegium.

Kommerskollegium yttrar i frågan följande:

De skäl, som av socialstyrelsen anförts för att jämväl de s. k. hembagerierna (i egentlig mening) borde inbegripas under lagens giltighetsområde, äro väsentligen hänsynen dels till konkurrens och kontrollsynpunkterna, dels till den in-

ternationella konventionen, enligt vilken alla arbetande inom bagerihanteringen skola vara underkastade förbudet mot nattarbete.

Enligt kollegii mening förtjäna tvivelsutan de principiella skäl, som anförts mot inrangeringen av de verkliga hembagerierna under lagens bestämmelser, allt beaktande. Det måste sålunda anses i viss mån stötande för rättsuppfattningen att binda den, som själv och endast med biträde av hemmavarande familjemedlemmar i hemmet utför arbetet, vid viss bestämd arbetstid eller vissa klockslag. Å andra sidan måste det av praktiska skäl anses förenat med stora svårigheter att genomföra en speciell, social skyddslagstiftning inom en viss yrkesgren utan att utsträcka tillämpningen till yrket i dess helhet. Vid dylikt förhållande synes det kollegium riktigast att låta de rent praktiska samt billighetssynpunkterna bli utslagsgivande. Och därest, förutom den av socialstyrelsen förordade ändringen i fråga om tiden för arbetets början, jämväl de av kollegium förordade jämkningarna och möjligheten i vissa fall för medgivande av viss dispens skulle vinna statsmakternas godkännande, lära i realiteten inga mera avsevärda olägenheter behöva befaras uppstå för hembagerierna genom att de bleve inbegripna under lagens tillämpning.

Sveriges bageriidkareförening och Stockholms bageriindustrieförening vitsorda, att genom familjbageriernas inordnande under lagen en av de allra väsentligaste anledningarna till klagomål över densamma skulle undanröjas. I samband därmed framhålla föreningarna emellertid, att hänsyn till rättvisan synes dem påkalla, att även de i lagens 1 § andra stycket omförmälda företagen, d. v. s. hotell, restauranger och kaféer, inbegripas under tillämpningen av lagens allmänna föreskrifter.

Sveriges bageriidkareförening och Stockholms bageriindustrieförening.

Svenska livsmedelsarbetareförbundet, som förmenar, att orsaken till de talrika överträdelsena av bagerilagen är att söka i familjbageriernas undantagande från lagens tillämpning, förklarar sig anse, att lagen bör omfatta all yrkesmässig utövning av bagerinäring.

Sv. livsmedelsarbetareförbundet.

Den av socialstyrelsen förfäktade meningen, att förevarande lagstiftning bör äga tillämpning jämväl å sådana bageriföretag, som bedrivs utan biträde av annan än make och hemmavarande barn, har, såsom av den nu lämnade redogörelsen framgår, vunnit stöd på flera håll. Av internationella arbetskonferensen har också hävdats, att det icke låte sig göra att från nattarbetsförbudets tillämpning undantaga någon arbetande, ej ens arbetsgivaren själv.

Departementschefen.

Enligt min mening tala såväl hänsyn till rättvisa och billighet som kravet på en effektivare lagtillämpning till förmån för familjbageriernas inbegripande under lagen. Staten måste nämligen, såsom av socialstyrelsen framhållits, anses förpliktad att vid utfärdande av restriktiva lagar se till, att de därigenom förorsakade olägenheterna såvitt möjligt icke ytterligare skärpas genom av restriktionerna framkallade förändringar i konkurrensförhållandena. Otvivelaktigt ha också bagerilagens besvärande verkningar för den större, mera yrkesmässiga bagerinäringen i avsevärd mån förstörats därav, att ett mycket betydande antal mindre bagerier ansett sig och även allmänt ansetts jämställda med de egentliga familjbagerierna. Med en till hela bagerinäringen undantagslöst utsträckt lagstiftning komme dylika missbruk ej längre

att vara möjliga, utan skulle lagstiftningen sannolikt kunna bringas till en mera tillfredsställande tillämpning.

Ehuru jag ej vill förneka, att undantaget för familjebagerier har visst fog för sig, här jag sålunda, oavsett att så erfordras för anslutning till konventionen, icke kunnat undgå finna avgörande skäl tala för undantagandets utslutande.

*Tiden för
nattarbets-
förbudet.*

Socialstyrel-
sen.

I fråga om nattarbetsförbudet har socialstyrelsen föreslagit den förändringen, att detsamma från att nu omfatta tiden mellan kl. 8 e. m. och 6 f. m. skulle inskränkas till att avse tiden kl. 8 e. m.—5 f. m. Rörande denna förändring anför socialstyrelsen följande:

Beträffande därefter de tider, som lagens förbud mot arbete bör avse, ha, såvitt styrelsen har sig bekant, ej några avsevärda erinringar framställts mot att förbudet omfattar sön- och helgdagar. Förbudet i vad det angår nattarbete, d. v. s. å tid mellan kl. 8 e. m. och 6 f. m., torde däremot utgöra det moment i bagerilagstiftningen, som i främsta rummet givit anledning till bageriidkarnas klagomål. Dessa klagomål, som gjorts gällande alltifrån lagstiftningens tillkomst, ha förut i korthet refererats. Otvivelaktigt torde de ha ett visst berättigande, och sannolikt är, att förbudet i denna del icke kan fritagas från en viss ofördelaktig inverkan på produktionskostnaderna. De sociala reformerna kunna emellertid vanligen ej genomföras utan ekonomiska uppoffringar, och ovisst är, om hänsynen till berörda ofördelaktiga verkningar skulle kunnat anses motivera förslag till en inskränkande förändring i förbudet mot bageriernas nattarbete.

För styrelsen framstår ett annat förhållande såsom avgörande härvidlag. Av internationella arbetskonferensen har nattarbetet konsekvent begränsats till tiden före kl. 5 f. m. De i Washington antagna konventionerna angående kvinnors nattarbete och angående barns nattarbete inom industrien föreskriva båda en nattledighet av minst 11 på varandra följande timmar, så förlagda att däri ingår tiden mellan kl. 10 e. m. och 5 f. m. I konventionen angående nattarbete i bagerier påbjudes, såsom redan förut omnämnts, en nattledighet av minst 7 på varandra följande timmar, innefattande tiden mellan kl. 11 e. m. och 5 f. m. eller under vissa förutsättningar mellan kl. 10 e. m. och 4 f. m. Att internationella arbetskonferensen sålunda förlagt gränsen mellan natt- och dagarbete till kl. 5 f. m. förbinder dock icke de skilda staterna att tillämpa samma gränsförläggning — redan i Versailles-fördragets § 405 förklaras, att biträdandet av en konvention i intet fall skall påkalla minskning av det skydd, som genom lagstiftning redan beviljats.

Styrelsen har emellertid i sitt den 2 november 1925 avgivna förslag till reviderad lag om arbetarskydd på anförda skäl upptagit arbetskonferensens här ovan angivna gränsbestämning för användandet av minderåriga arbetare. Beträffande kvinnliga arbetare är enahanda begränsning, som jämväl upptagits i lagförslaget, i enlighet med en i Bern år 1906 avslutad konvention föreskriven i lagen den 20 november 1909 angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag. För styrelsen, som sålunda nyligen uttalat sig för att förlägga gränsen för nattarbetet till kl. 5 f. m. och detta ej blott i fråga om kvinnor utan även i avseende å minderåriga arbetare, är det tydligtvis icke möjligt att beträffande bageriarbetarna, som ju icke numera kunna anses arbeta under några särskilt dåliga förhållanden, föreslå något längre gående skydd mot nattarbete. Förbudet mot nattarbete skulle alltså enligt styrelsens förslag omfatta tiden mellan kl. 8 e. m. och 5 f. m., vil-

ket ändock skulle giva en nattledighet, som vore två timmar längre än den, som föreskrives i konventionen angående nattarbete i bagerier.

I sin reservation yttrar sig byråchefen Bergsten beträffande tiden för natt- Reservation.
arbetsförbudet på följande sätt:

Överträdelserna av bagerilagen torde näppeligen kunna botas genom en mera omfattande och ingående yrkesinspektion, vilket för övrigt skulle medföra en ej oväsentlig ökning av arbetskrafter och kostnader. Man måste nog gå till grunden och närmare undersöka orsaken till överträdelserna för att utfinna botemedlet. Det torde då visa sig, att huvudorsaken är att söka i lagens begränsning av tiden för det egentliga bageriarbetets början till kl. 6 f. m. Den stora allmänhetens helt naturliga önskemål om ett så färskt och billigt bröd som möjligt synes ha föranlett särskilt småbagerierna, vilkas arbetsförhållanden för övrigt äro svårare att övervaka och vilkas personal till största delen står utanför organisationsväsendet, att börja sitt arbete tidigare än lagen medgiver. Det är, kan man säga, livet självt, som på denna punkt sprängt lagstiftningens alltför snäva band och givit en tydlig fingervisning om en mera ändamålsenlig och efter nuvarande förhållanden bättre lämpad anpassning av yrkets arbetstid. Den frågan uppställer sig då osökt, om icke en ändring av lagen därhän att tiden för arbetets början flyttades något tillbaka, skulle kunna medföra ett slut på de många lagöverträdelserna eller åtminstone en sådan förbättring i berörda avseende, att lagens existens kunde anses motiverad. För min del är jag böjd för att tro, att så skulle bliva fallet, och har jag jämväl kommit till den uppfattningen, att det härvid borde vara tillräckligt med en timmes tidigare början eller, såsom socialstyrelsen föreslagit, kl. 5 f. m.

För att emellertid ifrågavarande reform skall bliva till avsedd nytta torde en motsvarande ändring böra ske med avseende på tiden för de erforderliga förarbetenas början. I annat fall lär det kunna befaras, att reformen för vissa företags vidkommande till största delen kommer att stanna på papperet och av flertalet bagerier icke kunna till fullo utnyttjas. Särskilt torde detta bliva fallet med småbagerierna, vilka ej i samma utsträckning som de större hava maskinella hjälpmedel till sitt förfogande. Den oundvikliga följden härav bleve endast fortsatta lagöverträdelser. Det synes mig därför riktigtast, att förarbetena liksom hittills och i överensstämmelse med kutymen i äldre, före arbetstidslagstiftningens inträde gällande avtal få taga sin början intill två timmar tidigare än det övriga arbetet. Då det väl får förutsättas, att arbetsgivarna icke ha något intresse av att igångsätta berörda arbeten tidigare än som är erforderligt för att de skola medhinnas till kl. 5, föreligger ju icke heller någon anledning befara, att dessa två timmar skola utnyttjas i större utsträckning än behovet verkligen kräver.

För genomförandet av nu anförda reform kunna framhållas även andra vä-
gande skäl. Under hänvisning till socialstyrelsens motivering i berörda avse-
ende ber jag för egen del få tillägga följande.

Ur social synpunkt torde den föreslagna reformen otvivelaktigt vara ägnad
medföra vissa fördelar, nämligen i den mån ett bättre och billigare bröd där-
igenom kan beredas den konsumerande allmänheten. De nackdelar, som skulle
drabba bageriarbetarna, synas å andra sidan ej vara av den betydelse, att de
kunna anses uppväga reformens nytta, åtminstone om man ser saken mera i
stort. I hygieniskt avseende lär det sålunda icke spela någon mera nämnvärd
roll, om arbetet får börja kl. 5, under förutsättning att arbetarna inrätta tiden
för sin nattvila därefter. Däremot kan det i socialt avseende anses beteckna en
viss tillbakagång för bageriarbetarna att få förläggningen av sin arbetstid ytter-

ligare fjärrad från den eljest mera sedvanliga. Man må emellertid härvid icke förbise, att åtskilliga andra yrkesmän torde få vidkännas samma eller andra, med yrkets speciella natur förknippade olägenheter, som i vissa fall kunna vara av ännu mera besvärande art. Man tänke t. ex. på gruvarbetare eller skiftarbetare i helkontinuerlig drift eller på lokpersonal, sjömän, tidningspersonal o. s. v. Det torde vidare böra beaktas, att även om bageriarbetarna få börja sitt arbete jämförelsevis tidigt, denna olägenhet i viss mån kompenseras av den förmån, som ett tidigare avslutande av arbetet med rätta anses innebära under sommarhalvåret. Slutligen är jämväl att framhålla, hurusom bageriarbetarna i övrigt beträffande arbets-, löne- och levnadsförhållanden måste anses intaga en relativt mycket gynnsam ställning.

Kommers-
kollegium.

Redan vid frågan om bagerilagstiftningens upprätthållande ha ur kommerskollegii yttrande återgivits vissa uttalanden, som angiva kollegii uppfattning om olägenheterna av nattarbetsförbudets tidsbegränsning på morgnarna. Rörande särskilt denna fråga anför kollegium ytterligare följande:

I sitt den 8 februari 1923 avgivna yttrande över då föreslagna förlängning av den provisoriska bagerilagen framhöll kollegium de betydande olägenheter, som vållats av bestämmelsen om det egentliga bageriarbetets början kl. 6 f. m. Nämda bestämmelse hade föranlett en olämplig arbetsforcering, ökad jäst- och bränsleförbrukning, brödets försämrande och fördyrande samt frestelse till lagens åsidosättande eller kringgående på olika sätt. Dessa uttalanden hava, såsom redan framhållits, genom de nu verkställda utredningarna tillfullo bekräftats. Då socialstyrelsen nu med anledning härav föreslagit en tillbakaflyttning av den medgivna ordinarie arbetstidens början till kl. 5 f. m., kan kollegium därför endast livligt förorda denna ändring.

För ett fullt lämpligt utnyttjande av den tillbakaflyttade arbetstiden torde emellertid erfordras, att de nödvändiga förberedelsearbetena med uppeldning och deggörning få påbörjas 1 1/2 à 2 timmar tidigare, sålunda kl. 3 eller åtminstone 3.30 f. m.

Vidare finner kollegium fortfarande skäl föreligga för möjliggörande att genom dispens, meddelad av yrkesinspektionens chefsmyndighet, erhålla rätt att, där skiftarbete införts eller andra särskilda skäl föreligga, sätta arbetets början till 4 f. m. Härigenom skulle såsom av kollegium framhållits i meromnämnda yttrande, bland annat vinnas, att det synnerligen beaktansvärda tekniska framsteg, som ligger i införande av elektriska bakugnar för utnyttjande av s. k. lågtariffström mellan 4 och 7 f. m., kunde hava större utsikter att komma till en allmänare användning.

Skulle hänsyn till bestämmelserna i förenämnda internationella konvention anses utgöra hinder mot ett dylikt medgivande, förordar kollegium, att i varje fall dispens från bestämmelserna om arbetstidens förläggning må kunna medgivas i den utsträckning, som i nämnda konvention förutsättes. Sådana möjligheter till dispens skulle, utöver de enligt 4 § förutsedda fallen, kunna innefatta:

1. Rätt att börja arbetet kl. 4 f. m. före eller efter två eller flera på varandra följande helgdagar samt i övrigt, då skäl därtill finnas på grund av årstiden eller där överenskommelse därom eljest träffats mellan vederbörande arbetsgivar- och arbetarorganisationer.

2. Rätt att bedriva arbete mellan kl. 8 och 10 (eventuellt 11) e. m.

Det synes nämligen i och för sig knappast lämpligt, att Sverige skulle av hänsyn till den internationella solidariteten ålägga sig vissa restriktioner i sin speciella näringslagstiftning, för vilkas genomförande en inhemsk övertvägande opinion ej lär kunna åberopas utan att samtidigt åtminstone bereda möjlighet

för de av ifrågavarande lagstiftning berörda yrkesidkarna att komma i åtnjutande av de lättnader på andra punkter, som den normgivande internationella konventionen förutsätter. Och detta så mycket mer, som det i detta fall icke blott, eller ens i främsta rummet, gäller ett enskilt näringsintresse utan ett för hela folkhushållet och folknärings betydelsefullt avvägande rörande det lämpligaste och mest ekonomiska sättet att bedriva produktionen av ett av de viktigaste näringsmedlen gentemot en mindre grupps särskilda i och för sig berättigade intressen och önskemål.

Av Sveriges bageriidkareförening och Stockholms bageriindustriförening framhålles, att förslaget om framskjutande av tiden för arbetets början till kl. 5 f. m. påtagligen måste anses som en förbättring, men att detsamma likväl icke tillfredsställer bagerinärings befogade önskemål. Sedan föreningarna framställt krav på bagerilagstiftningens avskaffande, anföra de följande:

Sveriges bageriidkareförening och Stockholms bageriindustriförening.

Men om fortfarande undantagslagstiftningen i fråga provisoriskt eller definitivt skall betunga vårt yrke, så är det av utomordentligt stor betydelse, att det ordinarie arbetet får börja före klockan 5 och åtminstone klockan 4 f. m., vilket sistnämnda som bekant är fallet i flera främmande länder, där nattarbetet är avskaffat och vilket ju icke heller skulle förhindras genom den av socialstyrelsen förordade anslutningen till den 1925 antagna internationella konventionen. Det är alldeles säkert, att arbetets början klockan 4 f. m. i högst väsentlig mån skulle underlätta de strävanden efter bättre och billigare bröd, vilka ovan i annat sammanhang berörts. Den nuvarande forceringen av morgonarbetet, vilken, såsom i den framlagda utredningen otvetydigt vitsordats, visat sig så ofördelaktig, skulle icke väsentligen förebyggas genom arbetets början klockan 5 f. m. Minst 3 timmar före morgonbrödets saluförande i hembutikerna klockan 7 f. m. äro nödvändiga för att åstadkomma tillfredsställande förhållanden i förevarande hänseende och särskilt vid de större bagerierna, vilkas omsättning till större delen måste distribueras till andra platser, såväl inom som utom respektive samhällen. Visserligen är något, men långt ifrån vad som är nödvändigt, vunnet genom arbetets början klockan 5 f. m.

Vi få därjämte fästa uppmärksamheten på, att i det nya lagförslaget för arbetena tillmätts endast en timme före det allmänna arbetets början i stället för två timmar i den nuvarande lagstiftningen. Även detta gör det medgivande, som lämnats genom att det allmänna arbetet får börja klockan 5 f. m., vida mindre värdefullt och i en hel mängd fall illusoriskt. Vi få således, oavsett huru den förra frågan avgöres, i fråga om den senare anhålla, att samma tidrymd, två timmar, som den nuvarande i en eventuell ny lagstiftning medges för förarbetena.

Svenska livsmedelsarbetareförbundet uttalar sig i frågan på följande sätt:

Sv. livsmedelsarbetareförbundet.

I det förslag till permanent lag, som socialstyrelsen utarbetat, har styrelsen föreslagit annan förläggning av tiden i fråga om arbetets uttagande, än vad i nuvarande lag är stadgat, och detta enligt vårt förmenande utan tillräckligt bärande skäl och även utan tanke på de ödesdigra konflikter, som med anledning härav skulle komma att uppstå mellan arbetare och arbetsgivare. I de flesta kollektivavtalen, som äro gällande mellan vederbörande parter, är tiden fastslagen i överensstämmelse med nuvarande lagbestämmelse, eller mellan kl. 6 f. m. och 8 e. m.

Förbundet anser också, att en ändring i nuvarande lagbestämmelse står i strid med fredstraktatens innebörd, som uttryckligen föreskriver, att för de länder, som hava en lagstiftning, som lämnar större förmåner än vad kommande kon-

ventioner kunna innebära, detta icke får verka till sådan ändring, som kan anses medföra försämringar i de sociala lagbestämmelser, som redan finnas.

Departement-
schefen.

Till stöd för den av socialstyrelsen föreslagna förflyttningen av tiden för bageriarbetets början från kl. 6 till 5 f. m. ha av nämnda ämbetsverk och från andra håll anförts åtskilliga realskäl. För att lagstiftaren skall anse sig berättigad att vidtaga en lagändring, som uppenbarligen innebär ett steg tillbaka på de sociala reformernas väg och för de därav berörda en avsevärd försämring i arbets- och levnadsförhållanden måste emellertid enligt mitt förmenande lagändringen vara påkallad av synnerligen starka skäl. Denna uppfattning har för övrigt på sätt och vis stöd i Versailles-fördraget. Genom bestämmelsen i § 405 sista stycket av detta fördrag, att internationella arbetsorganisationens konventioner och rekommendationer i intet fall skola anses påkalla minskning i redan medgivna skyddsförmåner, torde nämligen fördraget få anses ha betonat vikten av att bibehålla sociala framsteg orubbade.

Beträffande förhållandena i det särskilda fall, varom här är fråga, innebär förändringen, att ett betydande antal arbetare, som sedan sex år fått börja sitt arbete kl. 6, nu skulle börja det kl. 5. f. m. Det förra klockslaget betecknar redan det en ganska tidig timme, men det senare nämnda anger en begynnelse-tid, som i många fall måste leda till verkligt besvärande olägenheter och stundom även till hygieniska risker. För att kunna börja arbetet kl. 5 måste nämligen arbetarna, vilkas övervägande antal utgöres av kvinnor, sannolikt i regel stiga upp före kl. 4. Någon ordnad måltid lär väl vanligen ej då vara att påräkna och spårvägar och andra kommunikationsmedel ha vid ifrågasatt tidiga timme ej ännu börjat sina turer. Vidare torde en lagändring av ifrågasatt slag komma att inom bagerifacket leda till arbetskonflikter, vilkas utgång icke kan förutses. I såmlika fall skulle måhända arbetsgivarna lyckas genomdriva en förläggning av arbetstiden i anslutning till lagens förändrade bestämmelser; i andra fall skulle de säkerligen komma att misslyckas. Härigenom skulle icke önskvärda olikheter i arbetstidens förläggning komma att uppstå.

Med hänsyn till det sålunda anförda har jag icke funnit mig kunna upptaga socialstyrelsens förslag i förevarande avseende, utan har jag bibehållit den hittills gällande begynnelse-tiden eller kl. 6 f. m. Tydligtvis har jag under sådana förhållanden ej heller funnit anledning att biträda några andra ändringsförslag, berörande frågan om tiden för arbetets början.

Begreppen
»bageri-» och
»konditori-
varor».

Till undanröjande av tvistigheter rörande rätta innebörden av den i lagens 2 § a) förekommande termen »konditorivaror» har socialstyrelsen föreslagit en förändring i nämnda lagrum. Styrelsen yttrar härom följande:

Med anledning av olika meningar om vad som rätteligen skall förstås med konditorivaror ha i flera fall meningsskiljaktigheter gjort sig gällande, om tillverkning av wienerbröd kan anses medgiven genom bestämmelsen i bagerilagens 2 § a). Vid ett sammanträde i socialstyrelsen den 29 maj 1920 med representanter för arbetsgivare och arbetare inom bageriyrket jämte en teknisk expert på om-

rådet enades man emellertid om, att till *bagerivaror* skulle vara att hänföra varor, vid vilkas tillverkning jäst i en eller annan form användes såsom jäsningsmedel och till *konditorivaror* åter bakverk, som framställas utan användning av jäst. Wienerbröd skulle i överensstämmelse härmed vara att räkna till bagerivaror. Flera domstolsutslag, bl. a. av de tre hovrätterna, gå dock i motsatt riktning. För att få slut på nu berörda osäkerhet har styrelsen i lagförslaget infogat en bestämmelse, som i överensstämmelse med beslutet vid omfördälda sammanträde kännetecknar begreppen bageri- och konditorivaror.

Kommerskollegium anför i frågan följande:

Kommerskollegium.

Till undvikande av nu existerande ovisshet, vilka varuslag som äro att hänföra till »konditorivaror» har av socialstyrelsen föreslagits, att nämnda uttryck ersättes med »varor, vid vilkas framställning jäst icke användes». Emellertid torde kunna ifrågasättas, huruvida denna formulering undanröjer varje anledning till tvekan, enär det som bekant låter sig väl göra att framställa brödtyper utan användande av jäst men med tillsats av vissa kemiska preparat som jäsningsmedel. Då avsikten förmodligen vore, att icke heller dylika brödtyper skulle få bli föremål för söndagstillverkning, torde efter ordet »jäst» böra inskjutas orden »eller andra jäsningsmedel», eller motsvarande uttryck.

Det av kommerskollegium förordade tillägget har, enligt vad jag inhämtat, varit ifrågasatt redan vid den av socialstyrelsen omtalade överläggningen i ämnet men ansetts göra brödbegreppet alltför omfattande. Då jag ansett det riktigast att respektera den mening i frågan, varom parterna enats, har jag icke upptagit kollegii kompletteringsförslag.

Departementschefen.

De av socialstyrelsen föreslagna ändringarna i 2 § d) och f) ha, då begränsningen till kl. 6 f. m. i 1 § lämnats oförändrad, givetvis icke upptagits.

Beträffande tillverkningen av spis- eller knäckebröd, för vilket arbete lagens 3 § och 4 § andra stycket meddela särskilda bestämmelser, har socialfullmäktigen von Sydow reservationsvis framhållit, att man åtminstone för den fabriksmässiga tillverkningen borde medgiva sådant undantag från lagens stadgande, att arbetet kunde få bedrivas i kontinuerlig drift med tre skiftlag liksom i andra näringar.

Tillverkning av spis- eller knäckebröd.

Socialfullmäktigen von Sydow.

Sveriges bageriödkareförening och Stockholms bageriindustriförening yttra sig i samma fråga på följande sätt:

Sveriges bageriödkareförening och Stockholms bageriindustriförening.

Vidare tillåta vi oss att påtala socialstyrelsens behandling av spisbrödfabrikanternas så mycket omdebatterade arbetsfråga. Den summariska hänvisning till den internationella konventionen, som socialstyrelsen i detta stycke gör, torde få anses så mycket mindre tillräcklig härvidlag, som denna konvention väl icke ännu är definitivt biträdd av de svenska statsmakterna och icke blott behovet utan även rimlighet och rättvisa i bageriyrkets likställande i fråga om treskiftsarbete med övriga industrigrenar äro så klarlagda, att rimliga skäl icke synas föreligga att ej i detta hänseende gå spisbrödfabrikanternas så ofta och så kraftigt uttalade önskemål till mötes.

Såvitt jag kan döma, torde något egentligt behov av förändring i förevarande hänseende icke vara förhanden. Genom den ändring i 4 § andra stycket, som vidtogs år 1923, lär nämligen möjlighet vara beredd till erhållande av varje verkligt erforderlig eftergift.

Departementschefen.

I lagens övriga paragrafer har jag i likhet med socialstyrelsen icke funnit några förändringar påkallade.

Med hänsyn till uteslutandet av bestämmningen »till avsalu» i 1 §, varigenom lagens tillämpning kommer att utsträckas till bl. a. en del militära etablissemang och allmänna anstalter, har i överensstämmelse med det nu föreliggande förslaget till förnyad lag om arbetstidens begränsning till förevarande lag fogats ett nytt stadgande, 9 §, vari föreskrives, att beträffande verksamhet, som bedrivs av staten eller kommun, vad i lagen är stadgat angående arbetsgivare skall gälla arbetsföreståndaren.

I fråga om lagens slutbestämmelser har jag utan förändring följt socialstyrelsens förslag.

Sedan departementschefen härefter uppläst ett i enlighet med ovan angivna grunder inom departementet upprättat *förslag till lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete*, vilket förslag är närlagt detta protokoll¹, hemställer departementschefen, att lagrådets utlåtande över nämnda förslag måtte, för det ändamål § 87 regeringsformen omförmäler, inhämtas medelst utdrag av protokollet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:

Conr. Falkenberg.

¹ Detta förslag, vilket är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Bil. 1.

Socialstyrelsens betänkande med förslag till reviderad lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete.

Stockholm den 26 november 1925.

Genom beslut den 20 februari 1925 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder och riktlinjer, som angivits i ett av styrelsen tidigare avgivet utlåtande, verkställa utredning rörande verkningarna av lagen den 22 juni 1923 om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete ävensom att vid utredningens verkställande samråda med kommerskollegium, förnämligast i vad angår nämnda lagstiftnings ekonomiska verkningar. Med anledning av berörda uppdrag har dels genom förmedling av länsstyrelserna och dem underlydande myndigheter införskaffats uppgifter i vissa avseenden rörande samtliga för sistnämnda myndigheter kända bageri- och konditoriföretag, dels förmedelst frågecirkulär från ett större antal arbetsgivar- och arbetarorganisationer inom bageri- och konditorifacket, truppförband, sjuk- och andra vårdanstalter samt restauranger m. fl. företag inhämtats upplysning om nämnda lags (bagerilagen) verkningar i allmänhet och dels genom en mer ingående undersökning av förhållandena inom ett mindre antal bagerier närmare studerats de ekonomiska verkningarna av såväl bageri- som åttatimmarslagen. Förstberörda två utredningar ha väsentligen anordnats och verkställts av socialstyrelsen, den sistnämnda av kommerskollegium.

Sedan omförmälda utredningar fortskridit så långt, att dess resultat kunnat tillgodogöras, har styrelsen med hänsyn till att den nu gällande bagerilagen upphör att gälla med 1926 års utgång, funnit sig böra taga under omprövning, huruvida nämnda lag borde förnyas. Efter det av omprövningen framgått att så borde ske, har inom styrelsen utarbetats förslag till reviderad lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete. Enligt styrelsens mening borde denna lag utfärdas såsom definitiv, d. v. s. utan begränsning av giltighetstiden.

Såsom av betydelse i förevarande avseende må erinras om, att styrelsen genom remiss den 24 sistlidne augusti anmodats att yttra sig över bl. a. det av internationella arbetskonferensen å dess sammanträde innevarande år antagna förslaget till konvention angående nattarbete i bagerier. Styrelsen har ansett sig lämpligen kunna fullgöra nämnda uppdrag i förevarande sammanhang.

Slutligen bör måhända här även omnämnas, att styrelsen från riksdagens justitieombudsman, för kännedom och vidtagande av de åtgärder, vartill handlingarnas innehåll möjligen kunde föranleda, fått mottaga en av vissa bilagor åtföljd, den 18 augusti 1925 dagtecknad framställning från svenska livsmedelsarbetareförbundet vari förbundet hemställer om justitieombudsmannens ingripande med anledning av ett utslag av hovrätten över Skåne och Blekinge

rörande förseelse mot lagen den 17 oktober 1919 om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete.

Ovan omnämnda förslag till reviderad lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete jämte därtill hörande motivering överlämnas härmed.

F ö r s l a g

till

reviderad lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete.

Härmed förordnas som följer:

1 §.

Arbete för tillverkning av bageri- eller konditorivaror må icke bedrivas å sön- eller helgdag eller å tid mellan klockan 8 eftermiddagen och klockan 5 förmiddagen å söckendag. Vad sålunda stadgats äger dock icke tillämpning å tillverkning för hushållsbruk, vilken bedrivs utan biträde av annan än medlem av hushållet.

Om arbete, varom här är sagt, i hotell-, restaurang- eller kaféörelse eller eljest bedrivs utan samband med bageri- eller konditorirörelse, skall det icke vara underkastat denna lag i vidare mån, än det avser tillverkning av bröd, bakelser eller annat därmed jämförligt bakverk.

2 §.

Utan hinder av vad i 1 § är stadgat må

a) i bageri- eller konditorirörelse arbete för tillverkning av varor, vid vilkas framställning jäst icke användes, utföras å sön- eller helgdag under högst tre timmar mellan klockan 6 förmiddagen och klockan 6 eftermiddagen;

b) i hotell-, restaurang- eller kaféörelse sådant arbete för tillverkning av bröd, bakelser eller annat därmed jämförligt bakverk, vilket bedrivs utan samband med bageri- eller konditorirörelse, utföras å sön- eller helgdag under tid, som under a) sägs;

c) s. k. anrörning utföras å sön- eller helgdag under högst två timmar mellan klockan 8 förmiddagen och klockan 8 eftermiddagen;

d) uppeldning eller deggörning utföras å söckendag mellan klockan 4 och klockan 5 förmiddagen;

e) uppeldning utföras av annan än bageri- eller konditoriarbetare å tid, då eljest arbete enligt denna lag ej må bedrivas;

f) under natten till söckendag, som närmast föregår två eller flera på varandra följande sön- eller helgdagar, uppeldning eller deggörning utföras jämväl mellan klockan 2 och klockan 4 förmiddagen och annat arbete mellan klockan 3 och klockan 5 förmiddagen.

3 §.

Arbete för tillverkning av spis- eller knäckebröd må, där arbetet är indelat i skift, å söckendag fortgå jämväl mellan klockan 8 och klockan 10 eftermid-

dagen ävensom, i den mån så kräves för det tillverkade brödets torkning, mellan klockan 10 eftermiddagen och klockan 12 midnatt.

4 §.

Därest särskilt förhållande påkallar avvikelse från det i 1 § stadgade förbud, utöver vad enligt 2 och 3 §§ är medgivet, äge vederbörande yrkesinspektör att meddela tillstånd därtill. Sådant tillstånd, vilket skall sökas för varje särskilt tillfälle, må ej avse mer än två dygn i sänder eller för samma arbetsställe meddelas mer än tio gånger under ett och samma kalenderår. Är ytterligare eftergift av särskilt förhållande tillfälligtvis påkallad, må sådan eftergift meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Erfordras för ändamålsenlig drift av tillverkning, som i 3 § avses, ytterligare nattarbete, äge yrkesinspektionens chefsmyndighet att lämna medgivande därtill; och skola därvid meddelas de föreskrifter om nattarbetets anordnande, som kunna finnas erforderliga.

Är på grund av olyckshändelse eller annan oförutsedd omständighet avvikelse, varom i första stycket sägs, oundgängligen nödvändig, och är ej tid att inhämta tillstånd därtill, må avvikelserna vidtagas utan tillstånd, dock ej för mer än ett dygn i sänder. Om sådan åtgärd och anledningen därtill åligger det företagens innehavare att ofördröjligen göra anmälan till vederbörande yrkesinspektör.

5 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av yrkesinspektionens befattningshavare; och skall därvid i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912.

Å arbetsställe, där sådant arbete, som avses i 15 § lagen om arbetarskydd, bedrivs på stadigvarande sätt, skall förevarande lag finnas anslagen på lämplig plats.

6 §.

Bedriver innehavare av företag, som i denna lag avses, arbete i strid mot stadgande i lagen eller med stöd av sådant stadgande utfärdad föreskrift, straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor. Har på sådant sätt till arbete med faders eller målsmans vetskap och vilja använts person under aderton år, vare fadern eller målsmannen förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

Den, som under tid, då han är ställd under åtal för förseelse, varom i denna paragraf förmåles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

7 §.

Därest innehavare av företag, som i denna lag avses, försummar att fullgöra anmälningsskyldighet, varom stadgats i 4 § tredje stycket, eller skyldighet, som är föreskriven i 5 § andra stycket, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

8 §.

Förseelse, som omförmåles i 6 eller 7 §, åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1927.

Eftergift, som beviljats med stöd av lagen den 17 oktober 1919 om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete eller lagen den 22 juni 1923 om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete, skola fortfarande äga giltighet, till dess den därför bestämda tiden utgår eller, där eftergift beviljats utan begränsning till viss tid, vederbörande myndighet finner skäl återkalla den.

Vederbörande myndighet äger att jämväl, innan denna lag trätt i kraft, meddela beslut om eftergift, som avses i 4 §.

Motivering.

Den första författning, som här i landet stadgade förbud mot natt- och söndagsarbete i bagerier, utgjordes av lagen den 17 oktober 1919 om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete, till vilken lag arbetstidskommittén utarbetat förslag. När denna lag, som var av provisorisk giltighet, med utgången av år 1923 upphörde att gälla, efterträdde den av den nu gällande, likaledes provisoriska lagen den 22 juni 1923 om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete, vilken lags giltighet utlöper med år 1926.

Förevarande lagstiftning har under hela den tid, densamma varit i kraft, givit anledning till synnerligen starka klagomål från särskilt de större bageriidkarnas sida. Bageriarbetarna å andra sidan, vilka genom denna lagstiftning befriats från det av dem illa tålda natt- och söndagsarbetet, ha givetvis med kraft sökt tillbakavisa dessa klagomål och hävda lagstiftningens berättigande. Den har även upprätthållits i väsentligen oförändrat skick. En av herr Kinmanson i riksdagens andra kammare år 1922 väckt motion, nr 67, varmed åsyftades att få till stånd vissa lindringar, vann icke riksdagens bifall, och de ändringar, som genomfördes i den senare, nu gällande lagen i ämnet, äro av tämligen liten betydelse — förnämligast åsyftande något större möjlighet till kontinuerlig drift vid spis- och knäckebrödstillverkning.

Den utredning, varmed förslaget till förnyad lagstiftning förelades 1923 års riksdag, var relativt mindre ingående och fullständig och gjordes till föremål för vissa anmärkningar. Andra lagutskottet vid nämnda riksdag uttalade också den förväntan, att Kungl. Maj:t under det fortsatta provisoriet skulle ägna önskelig uppmärksamhet åt lagstiftningens verkningar samt före dess utlöpande låta verkställa utredning rörande desamma i såväl ekonomiskt som andra avseenden, så att statsmakterna skulle bättre bliva i stånd att definitivt taga ståndpunkt till frågan om fortsatt lagstiftning på det förevarande området.

De innevarande år med anledning av Kungl. Maj:ts beslut den 20 februari 1925 företagna utredningarna i ämnet — den ena verkställd av socialstyrelsen under medverkan av bl. a. länsstyrelserna och dem underlydande myndigheter m. fl. och mer allmänt åsyftande bagerinäringens drifts- och arbetsförhållanden jämte ifrågavarande lagstiftnings tillämpning och verkningar m. m. samt den andra utförd av kommerskollegium och väsentligen inriktad på 8-timmarslagens jämte nyssnämnda lagstiftnings verkningar i ekonomiskt avseende å ett min-

dre antal särskilda företag — torde enligt styrelsens mening få anses ägnade att i skäligen mån motsvara ovan berörda från riksdagens sida uttryckta förväntan. Styrelsen skall här nedan meddela några av de mer betydelsefulla resultaten av utredningarna. För fullständigare upplysningar i ämnet får styrelsen hänvisa till de publicerade redogörelserna för utredningarna.

Den av socialstyrelsen verkställda undersökningen omfattar 5,775 företag med 23,893 däri arbetande personer (innehavare inräknade), varav 11,047 män och 12,846 kvinnor. Då den av arbetstidskommittén år 1918 företagna undersökningen avsåg 367 och den av polismyndigheterna på begäran av socialstyrelsen år 1922 utförda undersökningen 3,355 företag, torde här ifrågavarande undersökning kunna betecknas såsom synnerligen omfattande eller antagligen nära nog fullständig i avseende å företagens antal.

Beträffande fördelningen på olika typer av företag må nämnas, att av de undersökta företagen voro 823 med 2,998 arbetande att hänföra till finbagerier, 808 med 3,224 arbetande till kombinerade fin- och grovbagerier, 1,200 med 2,511 arbetande till s. k. hembagerier, 112 med 1,401 arbetande till spisbrödsfabriker samt 756 med 3,360 arbetande till konditorier — de övriga företagen fördelade sig på ett flertal olika, vanligen mer komplicerade typer. »Familjebagerier» i lagens mening, d. v. s. där rörelsen bedrivs utan biträde av annan än make och hemmavarande barn, äro upptagna till ett antal av 1,458 och uppgives däri sysselsättas 2,197 personer. Talrika företag stå familjebagerierna nära, i det i dem icke användas särskilt för företagets verksamhet anställda arbetare utan, förutom eventuellt make och hemmavarande barn, allenast andra familjemedlemmar eller tjänstefolk. Familjebagerierna jämte nu åsyftade företag upptagas sammanlagt till 2,386, under det motsvarande siffra för de företag, som sysselsätta särskilt anställda arbetare, anges vara 3,389.

Med hänsyn till antalet sysselsatta personer fördela sig de undersökta företagen så, att på företag med 1—4 personer komma 4,382 (75.9 %), på företag med 5—9 personer 1,076 (18.6 %) och på företag med 10 eller flera personer 317 (5.5 %). Medeltalet sysselsatta per företag uppgår till 4.1. Av samtliga arbetande räknas 5,223 till innehavare, 2,158 till makar och hemmavarande barn, 741 till andra familjemedlemmar, 1,842 till tjänstefolk, 8,170 till särskilt anställda bageriarbetare samt 5,759 till annan lejd arbetskraft (butiksbiträden, kuskar, chaufförer m. fl.).

I fråga om tillämpningen av förevarande lagstiftning har undersökningen givit vid handen, att bagerilagen tillämpas i 2,306 (39.9 %) företag och tillämpas icke i 2,708 (46.9 %) — beträffande 761 (13.2 %) företag har upplysning uti ifrågavarande avseende icke lämnats. Då antalet familjebagerier, d. v. s. de enda företag som äro fritagna från bagerilagens tillämpning, endast uppgå till 1,458 och av dem 152 uppgivas iakttaga lagen och då vidare företagen med ovisst tillämpning sannolikt torde innefatta ett avsevärt antal sådana, som brista i laglydnad, torde antalet bageriföretag som olovligen undandraga sig lagens tillämpning, antagligen uppgå till omkring 2,000. Begripligtvis återfinnas de företag, som icke tillämpa lagen, förnämligast bland de mindre företagen på landsbygden utan särskilt anställda arbetare. Anmärkningsvärt är emellertid, att bland de företag, som uppgivas icke tillämpa lagen, förekomma 656 med särskilt anställda arbetare.

Såsom av intresse med hänsyn till undantaget för familjebagerier har man sökt inhämta, hur det förhåller sig med tillkomsten av dylika bagerier efter bagerilagens ikraftträdande eller den 1 januari 1920. Av tabellen över fördelningen av de olika företagen med hänsyn till det år, de öppnats av den ursprunglige innehavaren eller, där uppgift därom saknas, då de tillträtts av den nuvarande innehavaren, framgår bl. a., att 46.2 % av familjebagerierna och 49.0 % av de med dem i mycket likställda hembagerierna tillkommit, resp. tillträtts

efter nämnda tidpunkt. Då motsvarande procenttal för samtliga bageriföretag uppgår till 38,2, måste antalet familje- och hembagerier anses ha ökat över normalt efter bagerilagens tillkomst.

Rörande tiden för brödförsäljningens början har av undersökningen framgått, att företagen fördela sig på följande sätt:

	före kl. 6	kl. 6—7	kl. 7—8	kl. 8—9	efter kl. 9
Samtliga företag	3	37	665	4,028	409
Företag med 1—4 arbetande . .	2	28	399	3,103	324
» » 5—9 »	1	8	178	747	73
» » 10 o. fl. »	—	1	88	178	12
Familjebagerier	2	9	105	1,030	103

De klagomål över bagerilagens skadliga verkningar, som från bageriidkarnas sida brukat anföras, ha av undersökningen i viss mån bekräftats. Sälunda ha vissa yrkesinspektörer vitsordat, att lagen medförde forcerat morgonarbete med ökad personal, vilket ledde till ökad förbrukning av jäsmedel, bränsle m. m., försämrad kvalitet hos varorna, otillräcklig avsvälning och andra olägenheter för distributionen samt svårighet att på tillfredsställande sätt samsätta personalen under den senare delen av arbetstiden. För att möta här antydda missförhållanden och såvitt möjligt tillgodose den tidiga efterfrågan på färskt bröd ha de företagare, som så kunnat, nedlagt betydande kapital i förbättringar av den tekniska utrustningen. Bl. a. ha de för att möjliggöra en snabbare distribution, som numera ofta måste förnyas flera gånger under dagen, i stor utsträckning anskaffat bilar. Driftkostnaderna ha sålunda avsevärt stegrats, och för ett flertal större bagerier har omsättningen nedgått efter lagens tillkomst.

Lagens möjligheter till undantag hade ej mycket utnyttjats — enligt uppgift från ett håll på grund av arbetarorganisationernas förbud.

Vad slutligen angår lagens verkningar i förhållande till konsumenterna, torde truppförband, sjukhus, allmänna inrättningar o. d., vilka i en del fall ha egen brödtillverkning, på det hela taget ej haft avsevärda olägenheter av lagen. Restaurangerna klaga, att de i många fall ej kunna tillhandahålla färskt bröd till första frukost, men lära de med hänsyn därtill knappast ha ökat sin egen brödtillverkning eller i ökad mån anlitat hembagerierna. Den stora allmänheten anses, ehuru klagande över senare, dyrare och sämre bröd, numera ha resignerat.

Såsom förut berörts, ha här antydda ogynnsamma verkningar av bagerilagen i allmänhet bestritts av bageriarbetarnas organisationer.

Övergår man så till den av kommerskollegium utförda undersökningen, vilken avser vissa jämförelser mellan förhållanden av driftsekonomisk betydelse vid sex olika bageriföretag under å ena sidan år 1913, 1914 eller 1916 och å den andra år 1924, är till en början att märka, att undersökningen, såsom naturligt är, i väsentlig mån ej kunnat avskilja verkningarna av bagerilagen från dem av 8-timmarslagen. Emellertid måste undersökningen anses på det hela taget bestyrka riktigheten av bageriidkarnas förut omförmälda klagomål över arbetets forcering på morgnarna och därav följande olägenheter. Från vissa håll bland utkörarna hade bl. a. framhållits, att brödet ej hann tillräckligt nedkylas, innan det omhändertogs för distribution, att detsamma ej kunde utsändas med de tidiga morgontågen och -båtarna samt att distributionen ofta måste ske i flera omgångar.

För bageriindustrien hade bagerilagen, utöver 8-timmarslagen, vars verkningar drabbade hela industrien, medfört en orättvis, extra belastning. Allmänheten fordrade i stor utsträckning färskt bröd tidigt på dagen och övergick

för sina inköp till hembagerierna, som arbetade obundna av bagerilagen. Dessa bageriers tillverkning hade för övrigt ändrat karaktär — från att tidigare väsentligen ha varit inriktade på te- och kaffebröd omfattade den numera även en del grövre brödtyper.

De större bageriidekarna påkallade emellertid ej, enligt vad under undersökningen upplysts, en återgång till de gamla förhållandena med dess nattarbete. Vad man önskade var en tillbakaflyttning av begynnelse tiden för bageriarbetet från kl. 6 till 4 f. m. och en däremot svarande ändring av tiden för degarnas beredning. Blev nu berörda önskingar icke förverkligade, ansåg man rättvisan fordra, att även familjbagerierna underkastades bagerilagens bestämmelser.

Ett förhållande, som jämväl påkallar uppmärksamhet och intresse i förevarande sammanhang, är det, att internationella arbetskonferensen efter en förberedande behandling år 1924 å sitt sammanträde innevarande år antagit ett förslag till konvention angående nattarbete i bagerier. Konventionsförslagets väsentliga, materiella bestämmelser innefattas i dess fyra första artiklar, vilka i översättning ha följande lydelse:

§ 1.

Med de undantag, som angivas i följande bestämmelser, skall det vara förbjudet att under natten tillverka bröd eller konditorivaror eller andra liknande av mjöl framställda produkter.

Förbudet äger tillämpning å arbete av alla personer, såväl arbetsgivare som arbetare, vilka taga del i den åsyftade tillverkningen; det omfattar dock icke tillverkning, som bedrivs av medlemmar i ett och samma hushåll för deras egen förbrukning.

Denna konvention äger icke tillämpning å tillverkning i stort av »biscuits» (torkat bröd). Varje medlem tillkommer att efter samråd med vederbörande arbetsgivar- och arbetarorganisationer bestämma, vilka produkter, som med hänsyn till denna konvention, skola innefattas under beteckningen »biscuits».

§ 2.

Vid tillämpningen av denna konvention avser beteckningen »natt» en tidrymd av minst sju på varandra följande timmar. Början och slut av denna tidrymd skola fastställas av vederbörande myndigheter i varje land efter samråd med vederbörande arbetsgivar- och arbetarorganisationer, och skall den samma i sig innefatta tiden mellan kl. 11 på aftonen och kl. 5 på morgonen; där därtill finnes skäl med hänsyn till klimatet eller årstiden eller där överenskommelse därom träffas mellan vederbörande arbetsgivar- och arbetarorganisationer, kan tiden mellan kl. 10 på aftonen och kl. 4 på morgonen träda i stället för tiden mellan kl. 11 på aftonen och kl. 5 på morgonen.

§ 3.

Efter samråd med vederbörande arbetsgivar- och arbetarorganisationer må vederbörande myndigheter i de olika länderna medgiva följande undantag från bestämmelserna i § 1:

a) fortvarande undantag, som erfordras för utförande av sådana förberedelse- eller avslutningsarbeten, vilka nödvändigtvis måste utföras utom den normala arbetstiden och vartill ej användes större antal arbetare än som är alldeles nödvändigt och ej heller arbetare under aderton år;

b) fortvarande undantag, som äro nödvändiga med hänsyn till de särskilda förhållanden, varunder bagerihanteringen bedrivs i tropiska länder;

c) fortvarande undantag, som äro nödvändiga för tillämpningen av bestämmelserna om veckovila;

d) tillfälliga undantag, som äro nödvändiga för att sätta företagen i stånd att möta extraordinär arbetsökning eller »nationella» behov.

§ 4.

Undantag från bestämmelserna i § 1 må även göras, ifall olyckshändelse inträffat eller hotar att inträffa eller brådsakande arbete behöver utföras i avseende å maskiner eller anläggning eller i fall av force majeure, men allenast i den mån så är nödvändigt för att undvika allvarlig rubbning av företagets normala drift.

Därjämte stadgas i konventionsförslaget bl. a., att stat, som ratificerat konventionen, kan för sin del frånträda densamma efter uppsägning, som får ske tidigast tio år efter konventionens ikraftträdande, dock är staten fortfarande bunden under ett år efter uppsägningen.

Socialstyrelsen, som genom remiss den 24 augusti 1925 anbefallts att yttra sig över de beslut, som fattats å sistberörda konferenssammanträde, anser sig lämpligen böra i detta sammanhang fullgöra berörda åläggande i vad angår konferensens beslut att antaga ifrågavarande konventionsförslag.

Med remissen torde förnämligast ha åsyftats att vinna utredning, huruvida Sverige lämpligen kan ratificera konventionen. Jämför man konventionens bestämmelser med vår nu gällande bagerilags, finner man, att dessa båda grupper av bestämmelser ha mycket olika läggning men tillika, att lagen på det hela taget är av betydligt strängare innehåll. Konventionen angives visserligen äga tillämpning å all slags tillverkning utan hänsyn till syftet därmed, under det lagen allenast avser tillverkning *till avsalu*, men då hushållstillverkning, bedriven av hushållets medlemmar, är undantagen enligt konventionen, skulle konventionens överskjutande tillämpning väsentligen komma att avse truppförband, sjuk- och fattigvårdsanstalter m. fl. dylika institutioner, för vilka ett förbud mot nattarbete sannolikt har mycket ringa betydelse. Att brödtillverkning för hushållsbruk stundom, t. ex. på landet före de stora helgerna, bedrivs med främmande hjälp eller att produkterna av sådan tillverkning äro avsedda jämväl för personer icke tillhörande hushållet, synes ej behöva väcka några allvarligare betänkligheter, då arbetet sällan turde börja tidigare än lagen medger. Beträffande tillämpningsområdet kan för övrigt anmärkas, att lagen har avseende å tillverkning ej blott av produkter, framställda av mjöl — till vilka konventionen inskränker sig — utan även av andra konditorivaror. Övergår man därefter till förbudets innebörd, är att märka, att konventionen endast riktar sig mot nattarbetet, under det lagen därjämte förhindrar söndagsarbete.

Den mest betydelsefulla skillnaden framträder emellertid vid jämförelse av nattarbetsförbudets omfattning till tiden. I lagen stadgas förbud mot arbete, med undantag för uppeldning och deggörning, mellan kl. 8 e. m. och 6 f. m., d. v. s. under 10 timmar, medan konventionen inskränker sig till att, med möjlighet till undantag bl. a. för förberedelse- och avslutningsarbeten, påbjuda en nattledighet av 7 timmar i följd och innefattande tiden mellan kl. 11 e. m. och 5 f. m. eller under vissa betingelser mellan kl. 10 e. m. och 4 f. m. I ett avseende är emellertid konventionen strängare än lagen, nämligen däri att nattarbetsförbudet enligt konventionen omfattar såväl arbetare som arbetsgivare, vilka taga del i den åsyftade tillverkningen, under det från lagens tillämpning äro undantagna sådana rörelser, som bedrivs utan biträde av annan än make och hemmavande barn.

Medgivandena i bagerilagen beträffande tillverkningen av spis- och knäcke-

bröd täckas av konventionens undantag för tillverkning i stort av »biscuits», vilken betecknings innebörd de olika staterna ha rätt att bestämma. Jämväl övriga undantag i bagerilagen beträffande nattarbetsförbudet synas kunna upprätthållas med stöd av bestämmelser i konventionen.

De enda anordningar, som med hänsyn till vår lagstiftning skulle kunna giva anledning till betänkligheter mot konventionens biträdande för Sveriges del, torde sålunda vara dels konventionens något vidare tillämpningsområde och dels stadgandet om nattarbetsförbudets tillämpning å alla arbetande. Vad den förra anordningen angår, har styrelsen redan framhållit, att dess godtagande icke torde behöva förorsaka avsevärda betänkligheter. Den senare åter anger en skiljaktighet av avsevärd principiell och praktisk betydelse. Styrelsen, som alltid hyllat den grundsatsen, att med hänsyn till konkurrens och kontroll alla arbetande borde vara inbegripna under förbudet, ser emellertid ej heller i denna skiljaktighet något hinder för konventionens ratificering.

Undantag från bagerilagens förbud till förmån för kontinuerlig drift med tre skiftlag påyrkades redan år 1919 av kommerskollegium i dess yttrande över arbetstidskommitténs förslag till lag i ämnet. Samma yrkande gjordes även gällande vid 1919 års båda riksdagar samt, ehuru begränsat till spis- och knäckebrödstillverkning, i herr Kinmansons förut omnämnda motion vid 1922 års riksdag. Också socialstyrelsen har i yttranden under förberedelserna för ifrågavarande konvention uttalat sig för undantag för sådant nattarbete i bagerier, som är ordnat på skift och i övrigt på sådant sätt, att det icke skulle giva anledning till anmärkning, om det tillämpades inom andra produktionsgrenar. Tydligtvis har denna fråga emellertid väsentligen haft betydelse för tillverkningen av spis- och knäckebröd, och då denna tillverkning såsom nämnts är att anse såsom fritagen från konventionens tillämpning, torde ej heller i detta avseende några vägande betänkligheter av praktisk innebörd behöva hysas mot anslutning till konventionen.

Visserligen torde en internationell konvention på förevarande område, där någon internationell konkurrens knappast förekommer, ej ha synnerligen starka skäl för sig, men med hänsyn till vårt lands medlemskap i den internationella arbetsorganisationen borde det få anses önskvärt, att Sverige biträder konventionen. En förutsättning härför är emellertid, att åt ifrågavarande lagstiftning gives definitiv giltighet.

Den nu gällande lagen om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete är, såsom förut berörts, av provisorisk karaktär, och dess giltighet utlöper med år 1926. Den fråga, statsmakterna med hänsyn härtill i första hand ha att taga ståndpunkt till, är tydligtvis, huruvida en lagstiftning av förevarande slag bör upprätthållas eller icke.

Av utredningarna att döma torde bagerilagens tillämpning otvivelaktigt medfört vissa olägenheter i tekniskt och ekonomiskt avseende och därmed inverkat fördyrande på produktionen. Mot dessa ogynnsamma verkningar har man emellertid, i likhet med vad som är fallet i fråga om 8-timmarslagen, att väga de fördelar, lagen medfört för bageriarbetarna. Dessa fördelar måste, när man erinrar sig, huru en stor del av nämnda arbetare tidigare höllos till nattarbete i nära nog oavbruten följd, anses vara av sådan betydelse i socialt avseende, att man ej gärna kan ifrågasätta att låta desamma äventyras. Framhållas må även, att i de yrkanden på ändring, som gjorts gällande från bageriüdkarhåll, man stundom icke framställt krav på förevarande lagstiftnings avskaffande utan endast på vissa lindringar i densamma. Givetvis skulle också en underlåtenhet att tillförsäkra bageriarbetarna ett lagstadgat skydd mot nattarbete med all säkerhet giva upphov till svårartade stridigheter inom bagerinäringen.

Av vad härovan anförts följer emellertid icke nödvändigtvis, att bageriarbetarnas frihet från nattarbete skall säkerställas genom särskild lagstiftning. I sitt den 21 december 1922 avgivna betänkande rörande förnyelse av bagerilagen framhöll styrelsen till motivering av fortsatt provisorisk lagstiftning i ämnet bl. a., att det, sedan styrelsen fått i uppdrag att förbereda revision av lagen om arbetarskydd, möjligen inom den närmare framtiden kunde ifrågakomma att allmängiltigt reglera nattarbetet. Styrelsen har numera den 2 november 1925 avgivit betänkande med förslag till reviderad lag om arbetarskydd, i vars 17 § föreskrives, att »åt arbetarna bör, där ej arbetets natur, allmänhetens behov eller annan omständighet skäligen kan anses kräva avvikelse, beredas erforderlig ledighet för natt- och söndagsvila.» Det kan också frågas, varför bageriarbetarna, som numera tillkämpat sig relativt gynnsamma arbets-, löne- och levnadsförhållanden, skola privilegieras medelst särskild lagstiftning. Den reviderade arbetarskyddslagen, som ej lär hinna framläggas för 1926 års riksdag, torde emellertid icke kunna träda i kraft förrän tidigast med 1928 års ingång eller ett år senare än den nuvarande bagerilagen upphört att gälla. Vidare måste man medgiva, att en bestämmelse av nyss återgivna, relativt vaga avfattning ingalunda skulle tillförsäkra bageriarbetarna samma skydd mot nattarbete som den hittillsvarande, särskilda bagerilagstiftningen. Nattarbetet måste också i och för sig anses som ett socialt missförhållande, vilket icke bör få förekomma i andra fall, än där det måste anses påkallat. Enligt styrelsens mening torde sålunda en särskild lagstiftning i ämnet fortfarande böra förekomma.

Härefter anser styrelsen sig böra söka svar på frågan, huruvida jämväl en förnyad lagstiftning bör vara provisorisk eller om åt densamma lämpligen kan givas definitiv karaktär. Lagen om arbetstidens begränsning och bagerilagen ha hittills följts åt ifråga om giltigheten. Den motivering, som styrelsen i sitt ovan berörda betänkande med förslag till reviderad lag om arbetarskydd anført till stöd för en definitiv reglering av arbetstidens begränsning, torde i väsentlig mån vara tillämplig jämväl i avseende å bagerilagstiftningen. Liksom beträffande lagen om arbetstidens begränsning skulle styrelsen anse det synnerligen önskvärt, att bagerilagen genom att utfärdas såsom definitiv måtte avföras från den politiska dagordningen och de därmed följande striderna, vilket styrelsen tror skulle vara ägnat att underlätta en praktisk och rationell tillämpning. Därjämte föreligger ifråga om bagerilagen det särskilda skälet, att det, såsom förut anförts, måste anses önskvärt, att Sverige ratificerar konventionen angående nattarbete i bagerier, vilket åter torde förutsätta definitiv lagstiftning.

Styrelsen övergår nu till de särskilda bestämmelserna i förevarande lagstiftning.

Lagens tillämpningsområde anges i 1 §:s första mening, vars förbud mot natt- och söndagsarbete anges avse »arbete för tillverkning till avsalu av bageri- eller konditorivaror». Mot denna bestämmelse har visserligen icke gjorts gällande några avsevärda krav på ändring, men den motsvarar ej begänsningen av tillämpningsområdet för konventionen angående nattarbete i bagerier. Konventionen är nämligen, såsom förut berörts, vidsträcktare i det avseendet, att dess tillämpning icke inskränkes av betingelsen, att tillverkningen skall ske »till avsalu», och snävare i det att den endast hänför sig till tillverkning av mjölprodukter. Den senare skiljaktigheten saknar emellertid betydelse med hänsyn till möjligheten att ratificera, och då någon erinran mot för vidsträckt tillämpning i detta avseende icke framkommit, synes denna skiljaktighet icke böra giva anledning till någon ändring i lagtexten. Beträffande åter den förra tarvas otvivelaktigt ändring, om Sverige skall kunna biträda konventionen.

Såsom förut utvecklats, skulle en dylik ändring, då konventionen undantager hushållstillverkningen, väsentligen endast få den verkan, att ett antal offentliga institutioner och kanske också en del enskilda dylika, vilka tillverka bröd för kostnadsfri utspisning, skulle komma att inbegripas under bagerilagen. Då dessa institutioners brödtillverkning blott ytterst sällan torde försiggå nattetid, skulle nu berörda verkan emellertid sakna nämnvärd betydelse. Ett borttagande av betingelsen »till avsalu» synes sålunda kunna förordas.

Beträffande därefter de tider, som lagens förbud mot arbete bör avse, ha såvitt styrelsen har sig bekant, ej några avsevärda erinringar framställts mot att förbudet omfattar sön- och helgdagar. Förbudet i vad det angår nattarbete, d. v. s. å tid mellan kl. 8 e. m. och 6 f. m., torde däremot utgöra det moment i bagerilagstiftningen, som i främsta rummet givit anledning till bageriidskarnas klagomål. Dessa klagomål, som gjorts gällande alltifrån lagstiftningens tillkomst, ha förut i korthet refererats. Otvivelaktigt torde de ha ett visst berättigande, och sannolikt är, att förbudet i denna del icke kan fritagas från en viss ofördelaktig inverkan på produktionskostnaderna. De sociala reformerna kunna emellertid vanligen ej genomföras utan ekonomiska uppoffringar, och ovisst är, om hänsynen till berörda ofördelaktiga verkningar skulle kunna anses motivera förslag till en inskränkande förändring i förbudet mot bageriernas nattarbete.

För styrelsen framstår ett annat förhållande såsom avgörande härvidlag. Av internationella arbetskonferensen har nattarbetet konsekvent begränsats till tiden före kl. 5 f. m. De i Washington antagna konventionerna angående kvinnors nattarbete och angående barns nattarbete inom industrien föreskriva båda en nattledighet av minst 11 på varandra följande timmar, så förlagda att däri ingår tiden mellan kl. 10 e. m. och 5 f. m. I konventionen angående nattarbete i bagerier påbjudes, såsom redan förut omnämnts, en nattledighet av minst 7 på varandra följande timmar, innefattande tiden mellan kl. 11 e. m. och 5 f. m. eller under vissa förutsättningar mellan kl. 10 e. m. och 4 f. m. Att internationella arbetskonferensen sålunda förlagt gränsen mellan natt- och dagarbete till kl. 5 f. m. förbinder dock icke de skilda staterna att tillämpa samma gränsförläggning — redan i Versailles-fördragets § 405 förklaras, att biträdandet av en konvention i intet fall skall påkalla minskning av det skydd, som genom lagstiftning redan beviljats.

Styrelsen har emellertid i sitt den 2 innevarande november avgivna förslag till reviderad lag om arbetarskydd på anförda skäl upptagit arbetskonferensens härovan angivna gränsbestämning för användandet av minderåriga arbetare. Beträffande kvinnliga arbetare är enahanda begränsning, som jämväl upptagits i lagförslaget, i enlighet med en i Bern år 1906 avslutad konvention föreskriven i lagen den 20 november 1909 angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag. För styrelsen, som sålunda nyligen uttalat sig för att förlägga gränsen för nattarbetet till kl. 5 f. m. och detta ej blott ifråga om kvinnor utan även i avseende å minderåriga arbetare, är det tydligtvis icke möjligt att beträffande bageriarbetarna, som ju icke numera kunna anses arbeta under några särskilt dåliga förhållanden, föreslå något längre gående skydd mot nattarbete. Förbudet mot nattarbete skulle alltså enligt styrelsens förslag omfatta tiden mellan kl. 8 e. m. och 5 f. m., vilket ändock skulle giva en nattledighet, som vore två timmar längre än den, som föreskrives i konventionen angående nattarbete i bagerier.

Arbetsidskommitténs förslag till lag i ämnet var avfattat på sådant sätt, att förbudet mot natt- och söndagsarbete skulle gälla alla, såväl arbetare som arbetsgivare och hans familjemedlemmar, vilka deltaga i arbete för tillverkning till avsalu av bageri- och konditorivaror. Kommittén erkände i sin motivering, att berörda vidsträckta tillämplighet stred mot den princip, som eljest

gällde ifråga om arbetarskyddslagstiftningen och som från dennas tillämpning undantog arbetsgivaren jämte medlemmarna av hans familj. Kommittén hade emellertid, på yrkande från såväl arbetsgivar- som arbetarhåll, funnit sig nödgad föreslå omförmälda läggning av förbudet för att förebygga illojal konkurrens från hembagerierna gent emot de större bagerierna. Förbudets iuriktande på arbetet, oavsett av vem det utfördes, var för övrigt icke någon fullständig nyhet för svensk lagstiftning, i det den s. k. butikstängningslagen förbjöd butiks öppethållande, oberoende huruvida biträde användes eller ej. Vid behandlingen av kommitténs lagförslag i sociala rådet yttrades av vissa ledamöter betänkligheter mot att lagen skulle äga tillämpning på arbete, som i hembagerier utfördes av arbetsgivaren själv eller medlem av hans familj. Socialstyrelsen biträdde emellertid kommitténs mening, under framhållande bl. a. av önskvärdheten, att jämväl biträdena i dylika bagerier komma i åtnjutande av här åsyftade skydd. Även föredragande departementschefen avslöt sig till kommitténs ståndpunkt.

Under utskottsbehandlingen vid 1919 års lagtima riksdag godtogs lagförslaget uti ifrågavarande avseende av utskottets majoritet, men påyrkade ett flertal reservanter, att lagen skulle förklaras icke äga tillämpning å rörelse, som bedrevs utan biträde av annan än hustru och hemmavarande barn. Första kammaren biträdde nu berörda reservation, men kamrarna stannade i olika beslut och sammanjämkning misslyckades. Lagförslaget förelades i oförändrat skick samma års urtima riksdag, som antog detsamma med det motionsvis föreslagna undantaget för rörelse, som bedrivs utan biträde av annan än make och hemmavarande barn.

I ett till riksdagens andra lagutskott den 8 februari 1922 avgivet utlåtande över förut omförmälda motion av herr Kinmanson vidhöll styrelsen sin ovan angivna ståndpunkt och förordade uteslutande av nyss omförmälda undantag.

Såsom förberedelse för bagerilagens revision år 1923 hade socialstyrelsen såsom förut berörts genom förmedling av polismyndigheterna företagit en undersökning rörande bagerinäringen, av vilken undersökning bl. a. framgick, att »familjebagerierna» under de närmast föregående åren ej visat någon starkare ökning. Med hänsyn därtill och då det endast var fråga om en förlängd provisorisk reglering, ansåg sig styrelsen icke ha tillräcklig anledning att påkalla uteslutande av ifrågavarande undantagsbestämmelse. Tillika förklarade sig styrelsen emellertid fortfarande vara av den uppfattningen, att det från konkurrenssynpunkt måste anses rätt och billigt, att lagens förbud gällde för alla bagerier.

Klagomålen från de större bageriernas sida, framförda av såväl arbetsgivare som arbetare, ha ej upphört, och under de förut omtalade, innevarande år verkställda utredningarna rörande bagerilagstiftningens verkningar ha de med stor skärpa ånyo gjorts gällande. Flera under utredningarna gjorda iakttagelser tyda också på, att de icke sakna fog för sig. Andra lagutskottet vid 1922 års riksdag uttalade med anledning av ett i herr Kinmansons förut berörda motion framställt yrkande på ifrågavarande undantagsbestämmelses uteslutande, att det enligt utskottets uppfattning för frågans bedömande vore av avgörande betydelse att få utrönt, i vad mån efter bagerilagens tillkomst en förskjutning inom bageribranschen skett i riktning mot ökat antal hembagerier och vidgad omsättning för dem på bekostnad av de mer yrkesmässigt bedrivna bagerierna.

Av de förut anförda siffrorna beträffande bageriföretagens fördelning på olika typer framgår, att de små företagen — vare sig man urskiljer de här särskilt åsyftade familjebagerierna eller med hänsyn till den osäkra differentieringen skär alla företagen utan särskilt anställda arbetare över en kam —

obestriddligen intaga en mycket betydande ställning inom bagerihanteringen och med all sannolikhet kunna erbjuda de större bagerierna en kännbar konkurrens. Jämväl uppgifterna om bageriföretagens fördelning med hänsyn till tiden för deras tillkomst måste, även om lägre löner, tekniska förbättringar m. m. gynnat uppkomsten av småbagerier under de senaste åren, anses tyda på att lagstiftningen medfört starkare ökning av de små än de stora företagen. Såsom en omständighet, vilken torde tjäna att förstora verkningarna av undantaget, må framhållas, att den allmänna uppfattningen i stor utsträckning icke gör sig reda för undantagets begränsning utan med familjebagerierna i avseende å frihet från lagens iakttagande jämställer allehanda små bageriföretag. Det anmärkningsvärt stora antalet bagerier, som uppgivits olovligen undandraga sig lagens tillämpning, lär i viss mån finna sin förklaring i nu berörda omständighet. Nämnas bör måhända också i förevarande sammanhang, att undantagsbestämmelsen givit upphov åt en del anordningar till lagens kringgående, t. ex. genom att arbetarna formellt upptagas såsom kompanjoner.

Huruvida ett uteslutande av undantagsbestämmelsen skulle för de större bagerierna medföra förväntad lättnad i konkurrensavseende, är måhända ej fullt säkert. Tiderna för försäljningens början, varom den av styrelsen verkställda utredningen lämnat upplysning, utvisa ej med säkerhet någon tidigare början för familje- och övriga småbagerier, och den s. k. butikstängningslagen torde också i regel ej medgiva dylik början före kl. 7 f. m. Vidare komma de större bageriföretagen att med hänsyn till sina återförsäljningsställen alltid vara de mindre med deras direkta försäljning underlägsna i avseende å brödets tidiga tillhandahållande.

Socialstyrelsen är emellertid fortfarande av den mening, att rättvisan kräver undantagets avskaffande. När staten för tillgodoseende av något offentligt intresse pålägger en näringsgren vissa inskränkningar i dess verksamhet, måste den nämligen anses förpliktad att såvitt möjligt tillse, att den ej därmed gynnar vissa grupper av företag på andras bekostnad. Med den tillbakaflyttning av tiden för arbetets början från kl. 6 till 5 f. m., som styrelsen funnit sig nödgad föreslå, skulle för övrigt de små företagen i vad angår förbudet mot nattarbete knappast ha skäligen anledning till klagomål över att de inbegripas under lagen.

I enlighet med vad här utvecklats, har bestämmelsen om undantag för rörelse, som bedrivs utan biträde av annan än make och hemmavarande barn, uteslutits. I dess ställe har i överensstämmelse med konventionen angående nattarbete i bagerier upptagits en bestämmelse, som från lagens tillämpning undantager tillverkning för hushållsbruk, vilken bedrivs utan biträde av annan än medlem av hushållet. Konventionens betingelse att tillverkningen skall ske för de tillverkandes egen förbrukning, har icke synts lämpligen kunna beaktas, då densamma skulle leda till det orimliga resultatet, att ifrågavarande bakning icke skulle få omfatta bröd, avsett för andra hushållsmedlemmar, t. ex. husfadern, än de som deltagit i bakningen.

Med anledning av olika meningar om vad som rätteligen skall förstås med konditorivaror ha i flera fall meningsskiljaktigheter gjort sig gällande, om tillverkning av wienerbröd kan anses medgiven genom bestämmelsen i bagerilagens 2 § a). Vid ett sammanträde i socialstyrelsen den 29 maj 1920 med representanter för arbetsgivare och arbetare inom bageriyrket jämte en teknisk expert på området enades man emellertid om att till *bagerivaror* skulle vara att hänföra varor, vid vilkas tillverkning jäst i en eller annan form användes såsom jäsningsmedel och till *konditorivaror* åter bakverk, som framställts utan användning av jäst. Wienerbröd skulle i överensstämmelse härmed vara att räkna till bagerivaror. Flera domstolsutslag, bl. a. av de tre hovrätter-

na, gå dock i motsatt riktning. För att få slut på nu berörda osäkerhet har styrelsen i lagförslaget infogat en bestämmelse, som i överensstämmelse med beslutet vid omförmälda sammanträde kännetecknar begreppen bageri- och konditorivaror.

I övriga delar har förevarande lagstiftning icke syntts vara i behov av några förändringar.

Reservation av byråchefen Bergsten.

Den av socialstyrelsen verkställda utredningen i ämnet har givit vid handen, att omkring 43 % av de inom bagerilagens område befintliga företagen uraktlåta att tillämpa lagen. Om nu, enligt styrelsens förslag, även de s. k. familjebagerierna skulle läggas under lagen, komme med all säkerhet det stora flertalet av dem (minst 75 %) att i likhet med övriga, av lagen redan omfattade hembagerier undandraga sig lagens tillämpning. Man finge då till resultat, att minst hälften eller omkring 3,000 av rikets bageriföretag vore att beteckna som lagbrytare. Det synes med fog kunna ifrågasättas, huruvida en lagstiftning med sådana verkningar är i längden hållbar och icke snarare ägnad att mera skada än gagna.

Att det icke blott är hembagerierna, som brista i respekt för lagen, framgår därav, att närmare 25 % av företagen med särskilt anställda arbetare befunnits skyldiga till lagöverträdelse. Och skulden härför synes falla ej blott på arbetsgivaren utan även på arbetarna själva. Sålunda framhålles av yrkesinspektören i Skånedistriktet, »att fall förekommit, då såväl arbetsgivare som arbetare nekat till att lagöverträdelse ägt rum, trots att man vetat, ehuru ej kunnat bevisa, att så varit förhållandet». Och från samma håll meddelas, »att särskilda avtal mellan arbetsgivare och även organiserade arbetare i vissa fall lära ha ingåtts vid sidan av det vanliga avtalet, avseende överträdelse i en eller annan form».

Det måste givetvis på det livligaste beklagas, att bagerilagen kommit att lämna ett så högst otillfredsställande resultat. För de organiserade arbetarna, vilkas intresse i nu berörda avseende torde kunna på ett tillräckligt effektivt sätt bevakas genom den starka fackorganisationen, skulle det måhända spela en jämförelsevis mindre roll, om lagen helt fölle bort. Men för övriga bageriarbetare, uppgående till omkring 40 % av hela antalet, borde lagen onekligen alltjämt kunna äga en uppgift att fylla. För en sådan uppgift har den emellertid, som sagt, hittills visat sig skäligen maktlös.

Kan man sålunda hava skäl betvivla ändamålsenligheten av att över huvud taget upprätthålla ifrågavarande speciallagstiftning för bagerierna, torde det enligt min tanke, med hänsyn till vad ovan anförts, i varje fall få anses utslutet att nu giva denna lagstiftning definitiv karaktär. Åtminstone lär man först böra vidtaga erforderliga åtgärder för att åt lagen skaffa vederbörlig respekt och åttlydnad samt i avvaktan på verkningarna av dessa åtgärder låta den provisoriska anordningen kvarstå. För ett fortsatt provisorium må även den omständigheten kunna anses tala, att en *allmängiltig* reglering av nattarbetet står på dagordningen och redan blivit förberedd genom socialstyrelsens nyligen avgivna förslag till reviderad lag om arbetarskydd. Det vill synas naturligt och praktiskt att i samband härmed upptaga jämväl frågan om reglering av nattarbetet vid bagerierna till mera slutgiltig behandling.

Socialstyrelsen, som ansett sig redan nu böra gå in för en definitiv lagstiftning i ämnet, har för denna ståndpunkt anfört huvudsakligen samma motiv som

för sitt förslag om definitiv reglering av arbetstidens begränsning, nämligen att en sådan anordning skulle vara ägnad afvöra hithörande tvistefrågor från den politiska dagordningen och därigenom bereda större möjlighet för genomförandet av en praktisk och rationell tillämpning av lagen. På grunder, som jag tillåtit mig anföra i min reservation till styrelsens betänkande rörande arbetstidslagen, kan jag emellertid ej annat än finna nämnda motivering mindre hållbar.

Som ett andra skäl för sin ståndpunkt i nu berörda fråga framhåller styrelsen, att det måste anses önskvärt, att Sverige ratificerar konventionen angående nattarbete i bagerier, vilket åter torde förutsätta definitiv lagstiftning. Med avseende härå må först erinras, att anförda skäl, huru talande det än i och för sig må vara, likväl ej kan anses äga någon bärkraft, därest det ur andra Sveriges egna intressen berörande synpunkter, skulle visa sig ändamålsenligare med ett fortsatt provisorium eller med någon annan anordning. Vidare må påpekas, att en anslutning från Sveriges sida till konventionen i fråga förutsätter ett frångående av den i nuvarande svenska bagerilagstiftning hittills upprätthållna principen om undantag från lagens tillämpning av de s. k. familjebagerierna. I sitt förevarande betänkande har också styrelsen förordat en ändring av lagen i sådan riktning, men har jag för min del, såsom jag längre fram får tillfälle närmare utveckla, ansett mig böra taga avstånd häriifrån. Slutligen må erinras om styrelsens eget medgivande, att »en internationell konvention på förevarande område, där någon internationell konkurrens knappast förekommer, ej torde ha synnerligen starka skäl för sig».

Överträdelserna av bagerilagen torde näppeligen kunna botas genom en mera omfattande och ingående yrkesinspektion, vilket för övrigt skulle medföra en ej oväsentlig ökning av arbetastrakter och kostnader. Man måste nog gå till grunden och närmare undersöka orsaken till överträdelserna för att utfinna bote-medlet. Det torde då visa sig, att huvudorsaken är att söka i lagens begränsning av tiden för det egentliga bageriarbetets början till kl. 6 f. m. Den stora allmänhetens helt naturliga önskemål om ett så färskt och billigt bröd som möjligt synes ha föranlett särskilt småbagerierna, vilkas arbetsförhållanden för övrigt äro svårare att övervaka och vilkas personal till största delen står utanför organisationsväsendet, att börja sitt arbete tidigare än lagen medger. Det är, kan man säga, livet självt, som på denna punkt sprängt lagstiftningens alltför snäva band och givit en tydlig fingervisning om en mera ändamålsenlig och efter nuvarande förhållanden bättre lämpad anpassning av yrkets arbetstid. Den frågan uppställer sig då osökt, om icke en ändring av lagen därhän att tiden för arbetets början flyttades något tillbaka, skulle kunna medföra ett slut på de många lagöverträdelserna eller åtminstone en sådan förbättring i berörda avseende, att lagens existens kunde anses motiverad. För min del är jag böjd för att tro, att så skulle bliva fallet, och har jag jämväl kommit till den uppfattningen, att det härvid borde vara tillräckligt med en timmes tidigare början eller, såsom socialstyrelsen föreslagit, kl. 5 f. m.

För att emellertid ifrågakavande reform skall bliva till avsedd nytta torde en motsvarande ändring böra ske med avseende på tiden för de erforderliga förarbetenas början. I annat fall lär det kunna befaras, att reformen för vissa företags vidkommande till största delen kommer att stanna på papperet och av flertalet bagerier icke kunna till fullo utnyttjas. Särskilt torde detta bliva fallet med småbagerierna, vilka ej i samma utsträckning som de större hava maskinella hjälpmedel till sitt förfogande. Den oundvikliga följden härav bleve endast fortsatta lagöverträdelser. Det synes mig därför riktigast, att förarbetena liksom hittills och i överensstämmelse med kutymen i äldre, före arbetstidslagstiftningens inträde gällande avtal få taga sin början intill två timmar tidigare än det övriga arbetet. Då det väl får förutsättas, att arbets-

givarna icke ha något intresse av att igångsätta berörda arbeten tidigare än som är erforderligt för att de skola medhinnas till kl. 5, föreligger ju icke heller någon anledning befara, att dessa två timmar skola utnyttjas i större utsträckning än behovet verkligen kräver.

Därest en ändring av ovan angiven art med avseende å arbetstidens förläggning genomföres i bagerilagen, torde goda utsikter finnas för att den skall på ett helt annat sätt än hittills vinna respekt och tillbörlig helgd. Den provisoriska karaktären bör emellertid, såsom ovan framhållits, enligt min mening självfallet bibehållas, intill dess tillräcklig erfarenhet vunnits om reformens verkningar.

För genomförandet av nu anförda reform kunna framhållas även andra väsende skäl. Under hänvisning till socialstyrelsens motivering i berörda avseende ber jag för egen del få tillägga följande.

Ur social synpunkt torde den föreslagna reformen otvivelaktigt vara ägnad medföra vissa fördelar, nämligen i den mån ett bättre och billigare bröd därigenom kan beredas den konsumerande allmänheten. De nackdelar, som skulle drabba bageriarbetarna, synas å andra sidan ej vara av den betydelse, att de kunna anses uppväga reformens nytta, åtminstone om man ser saken mera i stort. I hygieniskt avseende lär det sålunda icke spela någon mera nämnvärd roll, om arbetet får börja kl. 5, under förutsättning att arbetarna inrätta tiden för sin nattvila därefter. Däremot kan det i socialt avseende anses beteckna en viss tillbakagång för bageriarbetarna att få förläggningen av sin arbetstid ytterligare fjärrad från den eljest mera sedvanliga. Man må emellertid härvid icke förbise, att åtskilliga andra yrkesmän torde få vidkännas samma eller andra, med yrkets speciella natur förknippade olägenheter, som i vissa fall kunna vara av ännu mera besvärande art. Man tänke t. ex. på gruvarbetare eller skiftarbetare i helkontinuerlig drift eller på lokpersonal, sjömän, tidningspersonal o. s. v. Det torde vidare böra beaktas, att även om bageriarbetarna få börja sitt arbete jämförelsevis tidigt, denna olägenhet i viss mån kompenseras av den förmån, som ett tidigare avslutande av arbetet med rätta anses innebära under sommarhalvåret. Slutligen är jämväl att framhålla, hurusom bageriarbetarna i övrigt beträffande arbets-, löne- och levnadsförhållanden måste anses intaga en relativt mycket gynnsam ställning.

Enligt socialstyrelsens förslag skulle den nya definitiva bagerilagen även inbegripa de förut från lagen undantagna s. k. familjbagerierna, d. v. s. rörelser som bedrivs utan biträde av annan än make och hemmavarande barn. Bakom detta förslag stå såväl arbetsgivare som arbetare i full endräkt, dock som det vill synas mindre av intresse för den skyddssynpunkt, som det är lagens enda uppgift att företräda, än av andra bevekelsegrunder. För min del anser jag mig ej kunna biträda förslaget.

Därest familjbagerierna, såsom arbetarna önska, skulle läggas under lagen utan att någon tillbakaflyttning av tiden för arbetets början (t. ex. till kl. 5) på samma gång genomfördes, skulle följden, enligt vad ovan påvisats, med all sannolikhet endast bliva den, att antalet lagbrytande bageriföretag ökades med ytterligare minst ett 1,000-tal. Men även om nyssberörda ändring av arbetstidens förläggning komme till stånd, synes det mig i allt fall varken riktigt eller lämpligt att inbegripa familjbagerierna under lagen. Tvärtom vore det enligt min mening ur såväl principiell som praktisk synpunkt bäst att i samband med genomförandet av ifrågavarande ändring ställa allt arbete, som bedrivs av arbetsgivaren själv och medlemmar av hans familj, utanför lagen.

Den allmänna rättsuppfattningen torde näppeligen kunna förlika sig med en lagstiftning, som binder även arbetsgivaren och hans hemmavarande familjemedlemmar vid en arbetstid av viss bestämd längd och förlagd till vissa bestämda timmar av dygnet. I den mån detta är fallet genom den nuvarande

bagerilagen har det också visat sig, att lagöverträdelse i allmänhet icke kunnat förhindras. Vid sådant förhållande synes det ur konkurrenssynpunkt vara tämligen likgiltigt, om företag av denna karaktär falla under lagen eller icke. Skulle vidare den i lagen stadgade tiden för arbetets början tillbakaflyttas från kl. 6 till kl. 5 f. m., torde den mest besvärande konkurrensmöjligheten från småbageriernas sida gentemot de större vara undanryckt och såväl bageriidkarna som arbetarna utan större svårighet kunna finna sig i, att arbete, som utföres av arbetsgivaren själv eller medlemmar av hans familj, undantages från lagen. Detta skulle också stå i full överensstämmelse med den allmänna arbetstidslagens principer och giva bageriarbetsgivarna samma rättvisa ställning i nu berörda avseende, som tillkommer andra arbetsgivare.

Det har, som förut nämnts, redan nu visat sig förenat med nästan oöverstigliga svårigheter att övervaka bagerilagens efterlevnad, särskilt vad beträffar småbagerierna. Tanken på en ytterligare utökning av lagens tillämpningsområde till att omfatta även de s. k. familjebagerierna har också från yrkesinspektörernas sida mötts av ganska bestämda gensagor. Av yrkesinspektören i Skånedistriktet förklaras rent ut, att tillsynen vid sådant förhållande skulle bli »så gott som omöjliggjord».

Reservation av socialfullmäktigen von Sydow.

Emot socialstyrelsens beslut att tillstyrka prolongering av lagen den 22 juni 1923 om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete, får jag härmed inlägga min reservation.

Jag anser förhållandena för närvarande icke vara sådana, att något behov förefinnes att sätta bageriyrkets utövare under en strängare lagstiftning om arbetstidens begränsning än som gäller för näringsidkarna i allmänhet. Jag tror icke, att det inom yrket finnes någon vare sig arbetsgivare eller arbetare, som håller före, att om lagen nu upphävdes, man skulle återgå till det förut praktiserade nattarbetet inom yrket. Jag anser därför, att socialstyrelsen bort avstyrka lagens prolongering. I konsekvens därmed anser jag också, att styrelsen bort avstyrka bifall till det av den internationella arbetskonferensen antagna förslaget till konvention angående nattarbete i bagerier. För den händelse en särslagstiftning rörande ifrågakvarande näring kommer till stånd, anser jag mig emellertid böra framställa två anmärkningar mot socialstyrelsens förslag.

I olikhet mot bestämmelserna i den nu gällande lagen föreslår socialstyrelsen, att förbudet mot natt- och söndagsarbete måtte gälla även för arbetsgivare och medlemmar av hans familj, såvitt de deltaga i arbetet för tillverkning för avsalu av bageri- och konditorivaror. I övrigt är emellertid inom den svenska arbetarskyddslagstiftningen den principen godkänd, att man från lagens tillämpning undantager arbetsgivaren jämte medlemmar av hans familj. För min del kan jag icke finna, att anledning förefinnes att i detta avseende avvika från denna grundsats.

Slutligen håller jag före, att man åtminstone för den fabriksmässiga tillverkningen av spis- och knäckebröd bort medgiva det undantag från lagens stadgande, att arbetet kunde få bedrivas i kontinuerlig drift med tre skiftlag liksom i andra näringar.

Yttrande av kommerskollegium.

Stockholm den 21 december 1925.

Genom remiss den 14 innevarande december har Kungl. Maj:t anbefallt kommerskollegium att före den 22 december 1925 avgiva utlåtande över ett av socialstyrelsen uppgjort förslag till reviderad lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriärbete.

I enlighet med en vid behandlingen av frågan om förlängning av nu gällande, provisoriska bagerilag vid 1923 års riksdag uttalad förväntan och enligt av Kungl. Maj:t den 20 februari 1925 meddelat uppdrag har utarbetandet av detta lagförslag föregåtts av en omfattande utredning rörande verkningarna av den hittillsvarande, provisoriska lagstiftningen. I denna utredning har jämväl ingått en mera detaljerad undersökning rörande de verkningar i ekonomiskt och tekniskt hänseende, som bagerilagen medfört vid 6 bagerier av växlande typ och storlek, varvid i vissa fall jämväl 8-timmarslagens verkningar å samma företag kommit under beaktande. Denna specialundersökning har, i enlighet med inom kollegium uppgjord plan och meddelade direktiv, utförts av civilingenjören Hj. Heimbürger.

Såväl av den inom socialstyrelsen utförda som av sistnämnda tekniskt-ekonomiska specialundersökning framgår ovedersägligen, att den hittills gällande lagstiftningen medfört ganska avsevärda olägenheter och ökade omkostnader för bagerihanteringen, vilka emellertid till stor del kunnat överflyttas på den brödkonsumerande allmänheten. Den lagbestämmelse, som härvid visat sig ha den största betydelsen, har varit föreskriften, att det egentliga bageriärbetet ej får begynna före kl. 6 f. m. Denna bestämmelse — ställd gentemot den konsumerande allmänhetens fordran på färskt frukostbröd så tidigt som möjligt på morgonen samt de under bagerilagen fallande bageriernas konkurrens inbördes och med de s. k. hembagerierna om att fylla detta krav — har esomoftast medfört ett oekonomiskt och ur teknisk och hygienisk synpunkt högst olämpligt forcerande av morgonärbetet. Arbetspersonalen har därför måst ökas i högre grad, än som varit förenligt med möjligheten att på ett lämpligt och ekonomiskt sätt utnyttja den senare delen av den dagliga arbetstiden. Brödets jäsning har påskyndats genom ökad jästmängd och andra åtgärder samt genom användning av mera lättförjäsende mjölsorter; brödets avsvälning och distribution har måst starkt forceras. I båda fallen hava de sålunda framtvingade förändringarna i arbetssättet varit ägnade icke blott att fördyra utan tillika att kvalitativt och i hygieniskt avseende försämma varan.

I likhet med vad fallet varit i fråga om 8-timmarslagen, hava dessa ogynnsamma verkningar i några fall och i viss utsträckning kunnat kompenseras och motverkas genom tekniska förbättringar. Möjligheterna för genomförande av dylika förbättringar hava emellertid varit begränsade av de kapitalutlägg, desamma inneburit, och av svårigheten att göra dylik kapitalinvestering fruktbarande utan en utvidgning av produktionen, något som i sin ordning oftast omöjliggjorts eller åtminstone försvårats genom själva arten av bagerihanteringen och dess i regeln lokalt begränsade avsättningsområde.

Av socialstyrelsens utredning framgår vidare, att av de företag, undersökningen omfattat, och vilka i stort sett torde få anses representera den samlade bagerihanteringen i landet, en procentuellt betydande del varit undantagen från lagens tillämpningsområde, samt att av de övriga likaledes en påfallande stor del — icke mindre än 37.5 % av hela antalet, och 43 % av de företag, rörande vilka uppgifter över huvud taget i detta avseende kunna erhållas — angives icke tillämpa lagbestämmelserna. Härtill kommer, att anledning torde förefinnas för att antaga, att av de företag, uppgående till 12.6 % av samtliga bagerilagen underställda, rörande vilka inga upplysningar om tillämpningen kunnat erhållas, en övervägande del i verkligheten icke torde tillämpa lagens bestämmelser. Man kommer sålunda till det resultat, att omkring hälften av samtliga under lagen fallande företag överträda densamma — ett uppseendeväckande resultat, som ju tillika måste betecknas såsom ganska nedslående vid bedömning av den nuvarande lagens verkningar. Utredningen synes kollegium på denna punkt onekligen giva stöd för det av reservanten inom socialstyrelsen, byråchefen Bergsten, gjorda uttalandet att »det är livet självt, som på denna punkt sprängt lagstiftningens alltför snäva band och givit en tydlig fingervisning om en mera ändamålsenlig och efter nuvarande förhållanden bättre lämpad anpassning av yrkets arbetstid».

Med hänsyn till nu anförda förhållanden skulle man ju kunna fråga sig, huruvida ett uppehållande över huvud taget av lagstiftningen i fråga verkligen har fog för sig. På de skäl, som av socialstyrelsen anföras, måste dock denna fråga jämväl enligt kollegii mening besvaras jakande. För det stora flertalet inom bagerihanteringen anställda torde i själva verket den utveckling, som markeras av bagerilagen, ha inneburit så stora och befogade förbättringar i arbetsvillkor och sociala förhållanden, att ett slopande av denna lagstiftning knappast lärer kunna eller böra ifrågakomma. Dessutom lära de ovan påpekade olägenheterna kunna åtminstone i väsentlig mån undanröjas genom vissa mindre jämkningar, vartill kollegium i det följande återkommer.

Vid avgivande av förslag till reviderad bagerilag har socialstyrelsen förordat, att nämnda lag från och med den 1 januari 1927 gives permanent karaktär. Såsom skäl härför anföras, dels enahanda motiv, som socialstyrelsen funnit tala för att den s. k. 8-timmarslagen gives definitiv karaktär, dels den omständigheten, att antagandet av en definitiv lagstiftning på nu ifrågasvarande område måste anses utgöra en av förutsättningarna för, att den vid årets internationella arbetskonferens i Genève antagna konventionen angående arbetstiden i bagerier skall kunna å Sveriges vägnar ratificeras.

De sålunda anförda skälen kan kollegium, som i sitt den 27 november 1925 avgivna yttrande över 8-timmarslagen förordat en provisorisk förlängning av densamma, icke för sin del finna i och för sig avgörande. Vad särskilt angår hänsynen till det önskvärda i att Sverige måtte bliva i tillfälle ratificera den nyssnämnda internationella konventionen, framhålles av socialstyrelsen själv, hurusom en konvention på hithörande område, där någon internationell konkurrens knappast förekommer, ej har synnerligen starka skäl för sig. Endast i den mån en definitiv anslutning till meromnämnda konvention kan ske, utan att därigenom några viktigare, reella intressen för Sveriges del behöva åsidosättas, bör därför enligt kollegii förmenande ratificering ske.

Därest emellertid den reviderade bagerilagen, utöver de av socialstyrelsen föreslagna modifikationerna, kan erhålla vissa ytterligare jämkningar, finner kollegium icke för sin del anledning avstyrka, att densamma erhåller den av socialstyrelsen förordade, permanenta karaktären.

De av socialstyrelsen förordade ändringarna i den föreslagna, definitiva bagerilagen från nu gällande lagstiftning innefatta i huvudsak följande punkter:

1. Tiden för det egentliga bageriarbetets början på morgonen tillbakaflyttas från kl. 6 till 5 f. m.

2. Nu gällande undantag för »rörelse, som bedrivs utan biträde av annan än make och hemmavarande barn» *borttages* och ersättes allenast med »tillverkning för eget hushållsbruk, som bedrivs utan biträde av annan än medlemmar av hushållet». (Härigenom vidgas lagens giltighetsområde till att omfatta jämväl s. k. hembagerirörelse i egentlig mening.)

3. Orden »till avsalu» i § 1 strykas, varigenom lagens giltighet utsträcker till bageriverksamhet vid kaserner och eljest för militära behov, sjukhus, skolor m. m.

4. Beteckningen »konditorivaror» i § 2 ändras till »varor, vid vilkas framställning jäst icke användes».

Kollegium skall i det följande något närmare skärskåda dessa ändringsförslag.

*Tid för
arbetets
början.*

I sitt den 8 februari 1923 avgivna yttrande över då föreslagna förlängning av den provisoriska bagerilagen framhöll kollegium de betydande olägenheter, som vållats av bestämmelsen om det egentliga bageriarbetets början kl. 6 f. m. Nämda bestämmelse hade föranlett en olämplig arbetsforcering, ökad jäst- och bränsleförbrukning, brödets försämrande och fördyrande samt frestelse till lagens åsidosättande eller kringgående på olika sätt. Dessa uttalanden hava, såsom redan framhållits, genom de nu verkställda utredningarna tillfullo bekräftats. Då socialstyrelsen nu med anledning härav föreslagit en tillbakaflyttning av den medgivna ordinarie arbetstidens början till kl. 5 f. m., kan kollegium därför endast livligt förorda denna ändring.

För ett fullt lämpligt utnyttjande av den tillbakaflyttade arbetstiden torde emellertid erfordras, att de nödvändiga förberedelsearbetena med uppeldning och deggöring få påbörjas 1 1/2 à 2 timmar tidigare, sålunda kl. 3 eller åtminstone 3.30 f. m. (jämför yttrande av yrkesinspektören för nionde distriktet).

Vidare finner kollegium fortfarande skäl föreligga för möjliggörande att genom dispens, meddelad av yrkesinspektionens chefsmyndighet, erhålla rätt att, där skiftarbete införts eller andra särskilda skäl föreligga, sätta arbetets början till 4 f. m. Härigenom skulle, såsom av kollegium framhållits i meromnämnda yttrande, bland annat vinnas, att det synnerligen beaktansvärda tekniska framsteg, som ligger i införande av elektriska bakugnar för utnyttjande av s. k. lågtariffström mellan 4 och 7 f. m., kunde hava större utsikter att komma till en allmännare användning.

Skulle hänsyn till bestämmelserna i förenämnda internationella konvention anses utgöra hinder mot ett dylikt medgivande, förordar kollegium, att i varje fall dispens från bestämmelserna om arbetstidens förläggning må kunna medgivas i den utsträckning, som i nämnda konvention förutsättes. Sådana möjligheter till dispens skulle, utöver de enligt 4 § förutsedda fallen, kunna innefatta:

1. Rätt att börja arbetet kl. 4 f. m. före eller efter två eller flera på varandra följande helgdagar samt i övrigt, då skäl därtill finnas på grund av årstiden eller där överenskommelse därom eljest träffats mellan vederbörliga arbetsgivar- och arbetarorganisation.

2. Rätt att bedriva arbete mellan kl. 8 och 10 (eventuellt 11) e. m.

Det synes nämligen i och för sig knappast lämpligt, att Sverige skulle av hänsyn till den internationella solidariteten ålägga sig vissa restriktioner i sin

speciella näringslagstiftning, för vilkas genomförande en inhemsk övervägande opinion ej läser kunna återopas utan att samtidigt åtminstone bereda möjlighet för de av ifrågasvarande lagstiftning berörda yrkesidkarna att komma i åtnjutande av de lättnader på andra punkter, som den normgivande internationella konventionen förutsätter. Och detta så mycket mer, som det i detta fall icke blott, eller ens i främsta rummet, gäller ett enskilt näringsintresse utan ett för hela folkhushållet och folknäringen betydelsefullt avvägande rörande det lämpligaste och mest ekonomiska sättet att bedriva produktionen av ett av de viktigaste näringsmedlen gentemot en mindre grupp särskilda, i och för sig berättigade intressen och önskemål.

De skäl, som av socialstyrelsen anförts för att jämväl de s. k. hembagerierna (i egentlig mening) borde inbegripas under lagens giltighetsområde, äro väsentligen hänsynen dels till konkurrens och kontrollsynpunkterna, dels till den internationella konventionen, enligt vilken alla arbetande inom bagerihandlingen skola vara underkastade förbudet mot nattarbete.

Bagerilagens utvidgande till att omfatta hembagerierna.

Enligt kollegii mening förtjäna tvivelsutan de principiella skäl, som anförts mot den inrangering av de verkliga hembagerierna under lagens bestämmelser, allt beaktande. Det måste sålunda anses i viss mån stötande för rättsuppfattningen att binda den, som själv och endast med biträde av hemmavarande familjemedlemmar i hemmet utför arbetet, vid viss bestämd arbetstid eller vissa klockslag. Å andra sidan måste det av praktiska skäl anses förenat med stora svårigheter att genomföra en speciell, social skyddslagstiftning inom en viss yrkesgren, utan att utsträcka tillämpningen till yrket i dess helhet. Vid dylikt förhållande synes det kollegium riktigtast att låta de rent praktiska samt billighetssynpunkterna bliva utslagsgivande. Och därest, förutom den av socialstyrelsen förordade ändringen i fråga om tiden för arbetets början, jämväl de här ovan av kollegium förordade jämkningarna och möjligheten i vissa fall för medgivande av viss dispens skulle vinna statsmakternas godkännande, lära i realiteten inga mera avsevärda olägenheter behöva befaras uppstå för hembagerierna genom att de bleve inbegripna under lagens tillämpning.

Förslaget att stryka orden »till avsalu» i § 1 motiveras, såvitt av utredningen framgår, icke av något från intresserat håll inom landet framställt yrkande utan enbart av synpunkten att därigenom bringa den reviderade lagen i samklang med den internationella konventionen. Någon egentlig utredning angående verkningarna av denna föreslagna ändring synes emellertid icke hava verkställts, vilket synes kollegium ägnat ingiva vissa betänkligheter mot ändrings vidtagande utan vidare. Den korta tid, som stått till förfogande för remissens besvarande, har icke heller för kollegium möjliggjort att införskaffa några upplysningar härutinnan.

Utsträckning av bagerilagen till militära etablissemang, sjukhus m. m.

Kollegium vill därför inskränka sig till att framhålla, att, därest den föreslagna ändringen vidtages, det torde finnas nödvändigt medgiva undantag för bageriarbete, som utföres av militär personal — särskilt vid fältmanövrer — ävensom beträffande bageriarbete för krigsmaktens behov vid krigsfara eller mobilisering. Dylika undantag torde också kunna hänföras under sådana »tillfälliga undantag», som äro nödvändiga för — — »nationella behov», vilka äro förutsedda enligt den internationella konventionens § 3 d).

Till undvikande av nu existerande ovisshet, vilka varuslag som äro att hänföra till »konditorivaror», har av socialstyrelsen föreslagits, att nämnda uttryck ersättes med »varor, vid vilkas framställning jäst icke användes». Emellertid torde kunna ifrågasättas, huruvida denna formulering undanröjer varje anledning till tvekan, enär det som bekant låter sig väl göra att framställa bröd-

Ändring avseende närmare bestämning av begreppet »konditorivaror».

typer utan användande av jäst men med tillsats av vissa kemiska preparat som jäsningsmedel. Då avsikten förmodligen vore, att icke heller dylika brödtyper skulle få bli föremål för söndagstillverkning, torde efter ordet »jäst» böra inskjutas orden »eller andra jäsningsmedel» eller motsvarande uttryck.

Såsom sammanfattning av de synpunkter på den föreliggande frågan, som ovan angivits, får kollegium förorda,

att nu gällande bagerilag från och med den 1 januari 1927 förnyas i huvudsaklig överensstämmelse med socialstyrelsens förslag men med vissa ytterligare jämkningar;

att därvid möjlighet beredes även för mjukbrödsbageri att efter av yrkesinspektionens chefsmyndighet meddelad dispens låta det egentliga arbetet *dels* börja redan kl. 4 f. m. före eller efter två eller flera på varandra följande helgdagar, eller då särskilda skäl därtill finnas på grund av årstiden, eller där överenskommelse mellan vederbörande arbetsgivar- och arbetarorganisation eljest därom träffats, *dels* fortgå mellan kl. 8 och 10 e. m.;

att förberedelsearbete med ugnsoldning och deggöring må i varje fall få börja 1 1/2 à 2 timmar före den egentliga arbetstiden;

att under nu angivna förutsättningar gällande undantag för rörelse, som bedrivs med biträde allenast av make och hemmavarande barn, måtte utgå;

att undantag från lagens giltighetsområde fortfarande måtte gälla ifråga om bageriarbete i vissa fall för militära behov; samt

att i stället för »konditorivaror» infördes beteckningen »varor, vid vilkas framställning jäst eller andra jäsningsmedel icke användas».

Under nu angivna förutsättning anser kollegium för sin del hinder icke böra möta för att lagen gives permanent natur och att i samband därmed den internationella konventionen angående nattarbete i bagerier jämväl å Sveriges vägnar ratificeras.

Skulle däremot det av socialstyrelsen framlagda förslaget till reviderad bagerilag i oförändrad form vinna stadfästelse, förordar kollegium för sin del, att lagen fortfarande gives provisorisk karaktär med giltighet intill utgången av år 1929.

Reservation av kommerserådet Malmén.

Kommerserådet Malmén anförde, att han, med biträdande i övrigt av kollegii uti dess utlåtande uttryckta ståndpunkt i olika avseenden, emellertid, beträffande spörsmålet om den nya lagstiftningens definitiva karaktär, delade de häremot av reservanten inom socialstyrelsen byråchefen Bergsten framförda betänkligheter samt förty för sin del ansåge den nu avsedda förnyade lagstiftningen böra erhålla allenast provisorisk giltighet, lämpligen för tre år, och följaktligen frågan om den internationella konventionens ratifikation för Sveriges del böra anstå.

Bil. 3.

Yttrande av Sveriges Bageriidkareförening och Stockholms Bageriindustrieförening.

Sedan Sveriges Bageriidkareförening och Stockholms Bageriindustrieförening genom särskilda nådiga skrivelser av den 14 december 1925 beretts tillfälle att avgiva yttrande över socialstyrelsens med skrivelse av den 26 november 1925 överlämnade förslag till reviderad lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete jämte socialstyrelsens motivering härför samt av socialstyrelsen och kommerskollegium i frågan verkställda utredningar, få föreningarne härmed i underdånighet gemensamt anföra följande:

Vi få till en början oförbehållsamt vitsorda, att det av socialstyrelsen nu avgivna lagförslaget i väsentliga punkter är för den svenska bagerinäringen vida mera tillfredsställande än den för närvarande gällande lagen. Så har genom de s. k. »familjebageriernas» inordnande under lagen en av de allra väsentligaste anledningarna till klagomål över densamma undanröjts. I samband härmed synes det oss dock vara av rättvisan påkallat, att även de i 1 § 2 mom. omnämnda företagen bort utan vidare hava inordnats under lagens allmänna föreskrifter, vilket för dem sannolikt icke kan innebära några mera betydande olägenheter, men givetvis skulle såväl ur den allmänna rättssynpunktens som de lagen underställas påtagliga intresse vara mera tillfredsställande än socialstyrelsens förslag i berörda hänseende.

Att även förslaget om framskjutande av tiden för arbetets början till klockan 5 f. m. måste anses vara väsentligt bättre än den nuvarande bestämmelsen är påtagligt, dock är det lika säkert, att denna ändring ingalunda tillfredsställer bagerinäringens befogade önskemål härvidlag. I detta sammanhang återkomma vi till våra vid föregående tillfällen inför Eders Kungl. Maj:ts gjorda underdåniga hemställanden om avskaffande av varje undantagslagstiftning gentemot vårt yrke. Det synes oss, som om den nu av socialstyrelsen och kommerskollegium verkställda utredningen, därest den rätt tolkas, skulle innebära ett synnerligen kraftigt stöd för denna vår framställning. Det kan omöjligt anses, att bageriarbetarna, med den ställning och de förmåner de för närvarande inneha, kunna med fog göra anspråk på att ifråga om ett rimligt nattarbete, där detsamma är av behovet påfordrat, ställas gynnsammare än andra arbetarkategorier. Vi få därjämte i underdånighet fästa uppmärksamheten på, att på flera håll i utlandet en kraftig reaktion, till och med i viss mån inom arbetarnas egna led, gjort sig gällande för ett borttagande av nattarbetsförbudet i bagerierna, detta väsentligen av ekonomiska skäl, och det lider intet som helst tvivel, att det svenska bageriyrkets återställande såsom ett fritt yrke direkt och indirekt skulle komma att hava en kraftig verkan med hänsyn till lägre brödspris och bättre bröd. Vi hava velat framhålla detta, då vi taga för givet, att det vitala intresse för den stora allmänheten, som sistnämnda önskemål innebär, måste vara föremål för Eders Kungl. Maj:ts synnerliga omsorg. Vi få för övrigt i detta hänseende, liksom även beträffande andra delar av denna vår skrivelse, underdånigst hänvisa till av oss vid föregående tillfällen i denna ange-

lägenhet gjorda uttalanden, särskilt till vår skrivelse till Konungen i januari 1923.

Men om fortfarande undantagslagstiftningen ifråga provisoriskt eller definitivt skall betunga vårt yrke, så är det av utomordentligt stor betydelse, att det ordinarie arbetet får börja före klockan 5 och åtminstone klockan 4 f. m., vilket sistnämnda som bekant är fallet i flera främmande länder, där nattarbetet är avskaffat och vilket ju icke heller skulle förhindras genom den av socialstyrelsen förordade anslutningen till den 1925 antagna internationella konventionen. Det är alldeles säkert, att arbetets början klockan 4 f. m. i högst väsentlig mån skulle underlätta de strävanden efter bättre och billigare bröd, vilka ovan i annat sammanhang berörts. Den nuvarande forceringen av morgonarbetet, vilken, såsom i den framlagda utredningen otvetydigt vitsordats, visat sig så ofördelaktig, skulle icke väsentligen förebyggas genom arbetets början klockan 5 f. m. Minst 3 timmar före morgonbrödets saluförande i hembutikerna klockan 7 f. m. äro nödvändiga för att åstadkomma tillfredsställande förhållanden i förevarande hänseende och särskilt vid de större bagerierna, vilkas omsättning till större delen måste distribueras till andra platser, såväl inom som utom respektive samhällen. Visserligen är något, men långt ifrån vad som är nödvändigt, vunnet genom arbetets början klockan 5 f. m.

Vi få därjämte fästa uppmärksamheten på, att i det nya lagförslaget för arbetena tillmätts endast en timme före det allmänna arbetets början i stället för två timmar i den nuvarande lagstiftningen. Även detta gör det medgivande, som lämnats genom att det allmänna arbetet får börja klockan 5 f. m., vida mindre värdefullt och i en hel mängd fall illusoriskt. Vi få således, oavsett huru den förra frågan avgöres, ifråga om den senare underdånigst anhålla, att samma tidrymd, två timmar, som den nuvarande i en eventuell ny lagstiftning medges för förarbetena.

Vidare tillåta vi oss att påtala socialstyrelsens behandling av spisbrödsfabrikanternas så mycket omdebatterade arbetsfråga. Den summariska hänvisning till den internationella konventionen, som socialstyrelsen i detta stycke gör, torde få anses så mycket mindre tillräcklig härvidlag, som ju denna konvention väl ej ännu är definitivt biträdd av de svenska statsmakterna och icke blott behovet utan även rimlighet och rättvisa i bageriyrkets likställande ifråga om treskiftsarbete med övriga industrigrenar äro så klarlagda, att rimliga skäl icke synas föreligga att ej i detta hänseende gå spisbrödsfabrikanternas så ofta och så kraftigt uttalade önskemål till mötes.

Vi berörde nyss frågan om den internationella konventionen. Givetvis ligger denna fråga ju ur viss synpunkt kanske utanför vad vi här böra uttala oss om, men tillåta vi oss dock begagna tillfället att såsom vår mening uttala, att ett dylikt internationellt lagstiftningsband på ett område, vilket ju ligger alldeles utom den internationella konkurrensen, icke blott är överflödigt utan under vissa tänkbara förutsättningar även kan bli skadligt för vårt land. Detta har i själva verket redan till en viss grad visat sig i socialstyrelsens här behandlade yttrande, ty det förefaller oss, som om socialstyrelsens mest vägande skäl för den ifrågavarande lagstiftningens stadfästade såsom definitiv lag just skulle vara att söka i den förbindelse, i vilken socialstyrelsen synes stå till den internationella konventionen. Ser man uteslutande på våra svenska praktiska intressen, så föreligger väl dock i enlighet med vad byråchefen Bergsten i sin reservation framhållit, *alla skäl* för att, om en tvångslagstiftning inom bageriyrkena fortfarande skall bibehållas, densamma ännu så länge endast bör givas provisorisk giltighet. Den i år verkställda utredningen har ju, såsom av socialstyrelsen själv sakligen vitsordats, ådagalagt, att den nu gällande bagerilagen såväl i fråga om dess inre hållbarhet som dess allmänna verkningar i övrigt i olika hänseenden visat sig vara av en innebörd, vars gagn för landet

i dess nuvarande eller i dess av socialstyrelsen föreslagna form måste anses minst sagt tvivelaktigt. Tala icke då alla från vårt land hämtade skäl för att densamma bör vara endast provisorisk, tills det tillstånd, som genom densamma framkallats, kan lämna fullt tillräckliga anvisningar för dess eventuella framtida antagande i en definitiv form?

På grund av den ytterligt korta tid, som medgivits oss för avgivande av detta yttrande, hava vi självklart icke hunnit ägna någon som helst ingående granskning åt de utredningar av socialstyrelsen och kommerskollegium, som ligga till grund för socialstyrelsens behandling i frågan. Så mycket hava vi emellertid ansett oss kunna konstatera, som att desamma till fullo bestyrka de klagomål över lagen, som av oss vid föregående tillfällen framförts och icke kunnat undgå att utgöra ett det kraftigaste argument för de yrkanden vi i anledning av dessa klagomål framfört. På grund av summariteten i vår granskning av såväl utredningens innehåll som av motiveringen för socialstyrelsens förslag tillåta vi oss anhålla om rätt att längre fram inför Eders Kungl. Maj:t framlägga ytterligare framställningar i frågan.

Yttrande av svenska livsmedelsarbetareförbundet.

Stockholm den 22 december 1925.

Svenska livsmedelsarbetareförbundets styrelse, som genom Kungl. Maj:ts beslut beretts tillfälle att yttra sig över det förslag till revidering av lagen om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbetet, som på befallning av Kungl. Maj:t utarbetats av kungl. socialstyrelsen, får efter att hava tagit del härav anföra följande.

På grund av den begränsade tid, som givits oss, har det icke varit möjligt att ingående granska och inkomma med utförligt yttrande över ifrågavarande lagförslag, och detta särskilt med hänsyn till den motivering, som kungl. socialstyrelsen och reservanterna i vissa delar anført. Vi tillåta oss även att gentemot den av k. kommerskollegium utförda undersökningen ifråga om lagens verkningar, om driftskostnader m. m. få meddela, att denna utförts på för oss okontrollerbart vis och endast efter anvisning från arbetsgivare. Svenska livsmedelsarbetareförbundet vill ifråga om lagstiftning på detta område endast hänvisa till denna frågas behandling och den konvention, som av internationella arbetsbyrån antagits, samt till den motivering som legat till grund för konventionens antagande.

Att ytterligare lagstifta i denna fråga genom ett provisorium anser förbundet skulle innebära en direkt demonstration mot nationernas förbunds grundtanke så väl som internationella arbetsbyråns prestige, och skulle ej heller skapa större klarhet bland landets befolkning om nödvändigheten av lagstiftning på detta område. I det förslag till permanent lag, som kungl. socialstyrelsen utarbetat, har kungl. socialstyrelsen föreslagit annan förläggning av tiden i fråga om arbetets uttagande, än vad i nuvarande lag är stadgat, och detta enligt vårt förmenande utan tillräckligt bärande skäl och även utan tanke på de ödesdigra konflikter, som med anledning härav skulle komma att uppstå mellan arbetare och arbetsgivare. I de flesta kollektivavtalen, som äro gällande mellan vederbörande parter, är tiden fastslagen i överensstämmelse med nuvarande lagbestämmelse, eller mellan kl. 6 f. m. och 8 e. m.

Förbundet anser också, att en ändring i nuvarande lagbestämmelse står i strid med fredstraktatens innebörd, som uttryckligen föreskriver, att för de länder, som hava en lagstiftning, som lämnar större förmåner, än vad kommande konventioner kunna innebära, får detta icke verka till sådan ändring, som kan anses medföra försämringar i de sociala lagbestämmelser, som redan finnas. Förbundet vill, i fråga om vad k. socialstyrelsen och reservanterna anført om nuvarande lags tillämpning och efterlevnad, som sin mening uttala, att orsaken till de många överträdelserna är att finna däri, att från denna lags omfattning och tillämpning varit fritagna s. k. familjebagerier. K. socialstyrelsens utredning visar också, att dessa bagerier på grund av sin ställning utanför lagen sedan bagerilagens tillkomst ökats över normalt. Förbundet anser i likhet med

k. socialstyrelsen, att lagen bör omfatta allt yrkesmässigt utförande av bagerinäring för att därmed få en likställighet, som begränsar möjligheterna för lagöverträdelse.

Av vad vi sålunda i saken anfört, anse vi, att en lag i överensstämmelse med k. socialstyrelsens förslag bör vinna Kungl. Maj:ts bifall, dock med den ändring, att arbetstiden må uttagas i likhet med nu gällande provisoriska lagstiftning på området, eller mellan kl. 6 f. m. och 8 e. m.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 28 januari 1926.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet SVEDELIUS.
 regeringsrådet PALMGREN,
 justitierådet CHRISTIANSSON,
 justitierådet HÖGSTEDT.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 15 januari 1926, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av byråchefen i socialstyrelsen Johan Arthur Erhard Molin.

Lagrådet yttrade:

I enlighet med vad lagrådet i sitt denna dag avgivna utlåtande över förslaget till lag om arbetstidens begränsning gjort gällande, läser det icke ankomma på lagrådet att yttra sig angående lämpligheten av anslutning för Sveriges del till den år 1925 tillkomna konventionen angående nattarbete i bagerier, vadan lagrådet vid granskningen av förevarande förslag icke ansett sig böra taga hänsyn till nämnda konvention. Lagrådet finner sig dock böra framhålla, att vår nuvarande lag å detta område i åtskilliga punkter går vida längre i fråga om begränsning av arbetsfriheten än konventionen, medan denna däremot i vissa hänseenden icke inrymmer möjlighet till sådana undantag, som äro medgivna i lagen. Att, på sätt nu föreslagits, i vår lagstiftning upptaga alla de begränsningar, som uppställas i konventionen, men samtidigt bibehålla alla de inskränkningar i arbetsfriheten, som hos oss hittills varit gällande, oavsett att konventionen därutinnan medger större frihet, synes ägnat att väcka betänkligheter.

Av de undersökningar, som nästlidet år företagits rörande bagerilagens verkningar, har framgått, att i en avsevärd utsträckning lagen blivit en död bokstav, i det att en stor mängd bagerier, för vilka lagen gäller, undandragit sig dess tillämpning. Såsom en orsak härtill har anförts, att lagen icke omfattar de s. k. familjbagerierna, vilken omständighet förmenats hava föranlett missuppfattning i fråga om lagens rätta innebörd och för andra mindre bagerier underlättat att undandraga sig lagens efterlevnad.

Det må emellertid kunna dragas i tvivelsmål, om rätta grunden till lagens bristande efterlevnad och den ringa respekt, densamma på åtskilliga håll åtnjuta, väsentligen är att söka i nu antydda förhållande och om, på sätt gjorts gällande, en rättelse därutinnan skulle stå att vinna genom att under lagen inbegripa all bageriverksamhet för fyllande av annans behov, således jämväl familjebagerierna. En annan och mera sannolik förklaringsgrund till det överklagade förhållandet synes vara den, att ifrågavarande lagstiftning redan gripit för långt in på ett område, där den enskilde förut varit van att utan inblandning från det allmännas sida med användande av de lagliga medel, som stått honom till buds, arbeta för sin försörjning. Är en sådan uppfattning riktig, skulle ett ytterligare fortgående på samma väg genom utvidgning av lagens tillämpningsområde till fall, där det uteslutande gäller familjemedlemmars personliga arbete, icke kunna förväntas bereda lagen ökad respekt och bättre efterlevnad, snarare tvärtom. Det låge i sådant fall närmare att taga i övervägande, om denna lagstiftning bör bibehållas med den räckvidd den för närvarande äger, eller om ej en begränsning borde vidtagas därhän, att endast en i större omfattning bedriven verksamhet komme att falla under lagen. En sådan prövning skulle lämpligen kunna ske i samband med den lagstiftning rörande reglering av nattarbete överhuvud, vilken, enligt vad socialstyrelsen framhållit, redan börjat förberedas, detta så mycket hellre som bageriyrket knappast synes i detta hänseende intaga den särställning, att nattarbetet därinom bör regleras utan varje hänsyn till vad inom vissa andra yrkesgrupper kan finnas påkallat. Konsekvensen härav skulle emellertid uppenbarligen bliva, att bagerilagen i avvaktan på dylik lagstiftning tillsvidare bör bibehållas såsom provisorisk. Och även om det skulle, för att åt bageriarbetarna bevara de med billigheten överensstämmande förmåner i fråga om arbetstiden, som nämnda lag medfört, finnas nödvändigt att bibehålla bagerilagen vid dess hittillsvarande omfattning, synes i allt fall anledning föreligga att nu giva densamma giltighet allenast för viss tid. Det nära samband, bagerilagen alltifrån sin tillkomst ägt med lagen om begränsning av arbetstiden, läser göra det synnerligen önskvärt, att dessa båda lagar även i förevarande hänseende behandlas lika, vadan lagrådet, som förut på anförda grunder hemställt, att arbetstidslagen måtte erhålla giltighet endast för en tid av tre år, även av detta skäl föranlåtes avstyrka, att bagerilagen nu får en mera definitiv natur.

Det remitterade förslaget skiljer sig i vissa avseenden av väsentlig betydelse från nu gällande lag. Enligt förslaget skulle sålunda lagen erhålla en vidgad tillämplighet därhän, att under densamma skulle falla all tillverkning av bröd och annat bakverk förutom sådan, som för förbrukning inom det egna hushållet bedrivs utan biträde av annan än hushållsmedlem. Detta resultat ernås genom två särskilda ändringar i 1 §, nämligen dels genom uteslutandet av de nu befintliga orden »till avsalu» och dels genom att nu gällande undantag för rörelse, som bedrivs utan biträde av annan än make och hemmavarande barn, icke vidare upptagits utan ersatts med nyss angivna undantag allenast för hushållsförbrukning.

Uteslutandet av orden »till avsalu» lärer få sin egentliga betydelse däri, att lagen därefter skulle bliva tillämplig även å bageriarbete, som bedrivs vid vissa statsinstitutioner, särskilt inom försvarsväsendet, samt vid såväl allmänna som enskilda inrättningar för sjuk- eller fattigvård och dylikt. Det har sagts, att ändringen för dessa institutioner och inrättningar skulle medföra ringa verkan, då nattarbete i bageri där knappast torde förekomma. Någon egentlig utredning härutinnan synes dock, på sätt av kommerskollegium påpekats, icke föreligga. Möjlighet till utsträckning av den lagstadgade arbetstiden lärer i varje fall ej kunna undvaras, särskilt icke för statens institutioner inom försvarsväsendet, och att göra sådan utsträckning beroende av medgivande från annan statsmyndighet — yrkesinspektionen och socialstyrelsen — förefaller oegentligt och torde allenast leda till omgång och svårigheter. Dessutom synes ändringen kunna medföra längre gående konsekvenser än som torde vara åsyftat, i det lagen därigenom skulle bliva tillämplig exempelvis å tillverkning av bröd, avsett för inackorderade spisgäster eller för gratisutdelning i välgörande syfte, oaktat endast hushållsmedlemmar deltog i tillverkningen.

Den andra i paragrafen vidtagna ändringen är av än större räckvidd. Antalet s. k. familjbagerier, vilka därigenom skulle indragas under lagen, är enligt den förebragta utredningen något över 1,400, sysselsättande nära 2,200 personer, vilka säkerligen till stor del därav hava sin enda utkomst. Genom lagstadgad begränsning av arbetstiden på sätt nu föreslagits skulle sannolikt många av dessa försättas i en brydsam belägenhet, då det kan antagas, att de i allmänhet icke hava sitt arbete inordnat inom den tidrymd, som med lagens bestämmelse om arbetets början först klockan 6 f. m. står till buds innan brödförsäljningen för dagen bör taga sin början, och de i regel ej heller torde äga möjlighet att genom maskinella hjälpmedel eller andra nya anordningar påskynda tillverkningen och sålunda i någon mån motverka tidsbegränsningen, på sätt inom större bagerier lärer hava ägt rum. Det är att befara, att dessa små näringsidkare, till stor del ensamstående kvinnor, härigenom skulle i konkurrensen med de större komma i en ogynnsam ställning, för vissa av dem måhända medförande, att de icke kunde fortsätta sin rörelse. Att det för dessa personer måste bliva svårt att inse det befogade och billiga i en dylik lagstiftning och att de skulle vara föga benägna att ställa sig densamma till efterrättelse, är påtagligt.

Det måste i övrigt för envar framstå som anmärkningsvärt, att medan arbetstidslagen varken skulle gälla arbete, som av någon för egen räkning bedrivs utan biträde av andra än familjemedlemmar, eller arbete, som för arbetsgivares räkning utföres i arbetarens hem, det enligt denna lag skulle även för den, som utför hela arbetet ensam, vara vid straffpåföljd förbjudet att före visst klockslag på morgonen och efter visst klockslag på eftermiddagen inom hemmets fyra väggar syssla med ett sådant arbete som brödbakning, när detta sker i annat syfte än för eget hushållsbruk.

Socialstyrelsen, som ansett lagen böra erhålla nu avsedd utsträckt tillämplighet, har på samma gång föreslagit en ändring i 1 §, gående ut på en förlängning av arbetstiden på morgonen med en timme eller med början kl. 5 f. m. i stället för kl. 6. Det må vara möjligt, att genom en dylik tillbaka-

flyttning av tiden de största olägenheterna för familjebagerierna av att indragas under tidsbegränsningen skulle kunna undgås. Men av ovan anförda skäl synes icke ens med en sålunda ändrad begynnelse tid ett dylikt indragande vara tillrådligt. Å andra sidan kunde måhända, såsom ock under utredningsarbetet framhållits, en sådan förlängning av arbetstiden till de större bageriernas förmån minska konkurrensmöjligheten från familjebageriernas sida, även om dessa fortfarande finge själva stå utanför lagens tillämpning.

På grund av vad sålunda anförts hemställer lagrådet, att 1 § måtte bibehållas vid den lydelse den för närvarande äger, varvid dock en tillbakaflyttning av den för arbete lovliga tiden till kl. 5 f. m. synes vara att förorda.

Under förutsättning att lagen såsom hittills blir tillämplig endast å tillverkning till avsalu, förfaller tydligen anledning till införande i lagen av den under 9 § upptagna bestämmelsen.

Därest lagen, på sätt ovan hemställts, erhåller giltighet allenast för viss tid, bör, i motsvarighet till vad 1923 års lag innehåller, i övergångsbestämmelserna upptagas föreskrift om viss fortsatt verkan även efter nämnda tids utgång av straffbestämmelserna i 6 och 7 §§.

Ur protokollet:

A. V. Stenkula.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29 januari
1926.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern SANDLER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDERS, SCHLYTER, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, anmäler efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet lagrådets den 28 januari 1926 avgivna utlåtande över det den 15 januari 1926 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete* samt anför därvid följande:

Lagrådets utlåtande innefattar ett avstyrkande av de avvikelser från gällande bagerilag jag vid den föregående behandlingen av det remitterade lagförslaget funnit mig böra förorda. Lagrådet synes över huvud taget ifrågasätta berättigandet av särskild lagstiftning angående nattarbete i bagerier. Vad lagrådet till stöd för sin ståndpunkt åberopat innefattar icke några synpunkter, som ej under ärendets tidigare behandling varit under övervägande, och synes vid sådant förhållande icke påkalla yttrande från min sida utöver vad jag förut i ämnet anfört. Någon omarbetning av det remitterade lagförslaget har jag icke ansett böra äga rum.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att lagförslaget måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Torsten Wolff.